

พระคุณ
ของ พ่อ

อ. วศิน อินทสระ

พระคุณ
ของ **พ่อ**

อ. วศิน อินทสระ

พระคุณของพ่อ

อ. วศิน อินทสระ

หนังสือดีอันดับที่ ๒๐๓

ฉบับธรรมทาน มกราคม ๒๕๕๖

จัดพิมพ์จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ชมรมกัลยาณธรรม

๑๐๐ ถ.ประโคนชัย ต.ปากน้ำ

อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ๑๐๒๗๐

โทรศัพท์ ๐๒-๗๐๒-๗๓๕๓, ๐๒-๗๐๒-๙๖๒๔

โทรสาร ๐๒-๗๐๒-๗๓๕๓

www.kanlayanatam.com

ออกแบบปก : ศิริส วัชรสุขจิตร

รูปเล่ม : วัชรพล วงษ์อนุศาสน์

ดำเนินการผลิตโดย ชมรมกัลยาณธรรม

พิมพ์ที่ บริษัท ชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด

๕๙/๘๔ หมู่ ๑๙ ถนนบรมราชชนนี แขวงศาลาธรรมสพน์

เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๕-๗๘๗๑-๓ โทรสาร ๐๒-๘๘๕-๗๘๗๔

สัพพทานัง ธัมมทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง
www.kanlayanatam.com

ผู้ควรเป็นที่เคารพ

การทำความดีนับว่าเป็นของยากอยู่แล้ว
แต่การรักษาคำความดียังยากขึ้นไปอีก
ผู้ที่หมั่นทำความดีและรักษาคำความดีไว้ได้สม่ำเสมอ
นับว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยาก ควรเคารพบูชา
ควรเข้าใกล้และถือเป็นแบบอย่าง

๐๓๖ ๐๓๓๖

คำอนโมทนา

ชมรมกัลยาณธรรมโดยทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ผู้เป็นประธานชมรม ได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่อง “พระคุณของพ่อ”
ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดียิ่ง เห็นว่าจะเป็นประโยชน์แพร่หลาย
ออกไป

ความเป็นมาของเรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้เขียนเล่าไว้แล้วในคำนำ
แห่งการพิมพ์ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ซึ่งได้รวมพิมพ์อยู่ด้วยแล้ว
เรื่อง “พระคุณของพ่อ” นี้ ได้เขียนโดยวิธีเล่าเรื่องเป็นส่วนมาก
กลุ่มเป้าหมายอยู่ที่เยาวชน จึงเล่าเรื่องต่างๆ ให้ฟัง เพื่อเยาวชนจะ
ได้เข้าใจง่าย ได้เห็นตัวอย่างทั้งทางดีและทางไม่ดี อย่างเรื่อง “ที่มารุกุมาร”
ข้าพเจ้าได้เล่าไว้ละเอียดพอสมควร แต่ไม่มากเท่ากับในหนังสือ
เรื่อง “อันชนกชนนีนี้รักเจ้า” เพราะในเรื่องนั้นเป็นนวนิยายอิงหลัก
ธรรมมีพระเอกนางเอก ข้าพเจ้าจึงผสมจินตนาการลงไปด้วยมาก
ท่านผู้ปรารถนาลองหาอ่านดูเถิด

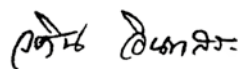
พวกเรามักจะได้ยินอยู่เสมอที่มีผู้พูดว่า “มารดาบิดาเป็น
พระอรหันต์ของลูก” ข้าพเจ้าไม่เคยพบพระพุทธพจน์ตรงๆ อย่างนี้
เคยพบแต่ที่ตรัสว่า

“มารดาบิดาเป็นพรหม เป็นบุพพเทพ (เทพคนแรก) เป็นบุพพอาจารย์ (อาจารย์คนแรก) ของลูก เป็นอาหุไนยยบุคคลของลูก เป็นผู้อนุเคราะห์ลูก”

คำว่า “เป็นพรหม” หมายความว่า มารดาบิดาประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ อย่างต่อลูก มีเมตตาเป็นต้น ที่ว่า “เป็นบุพพเทพ” นั่นคือ เป็นเทพคนแรกของลูก ส่วนเทพอื่นๆ คือสมมติเทพ อุปัตติเทพ และวิสุทธิเทพมาทีหลัง ที่ว่าเป็นอาจารย์คนแรก ของลูกนั้น เพราะสอนให้นั่ง สอนให้เดิน สอนให้กิน สอนให้พูด เป็นต้น เป็นคนแรก ส่วนอาจารย์อื่นๆ มาทีหลัง ที่ว่า “เป็นอาหุไนยยบุคคลของลูก” นั้น หมายความว่า เป็นผู้สมควรที่ลูกจะบูชาด้วยเสื้อผ้า อาหาร เป็นต้น และด้วยความเคารพนับถือ คำว่า “อาหุไนยยบุคคล” นี้เองมีผู้เข้าใจว่าเป็นพระอรหันต์ของลูก ยุติอย่างไรขอให้ท่านผู้รู้พิจารณาเถิด

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาต่อกุศลกรรม กุศลฉันทะของชมรม กัลยาณธรรม มา ณ โอกาสนี้ด้วย ขอให้ธรรมจงดั่งคุ้มครองผู้ประพฤติธรรมให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดกาลทุกเมื่อ

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

คำนำของชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือเรื่อง “พระคุณของพ่อ” ที่อยู่ในมือท่านนี้ เกิดจากดำริแห่งจิตกรุณาของท่านอาจารย์วคิน อินทสระ ที่ประสงค์จะรวบรวมและเผยแผ่ธรรมเกี่ยวกับพระคุณของพ่อไว้ให้สาธุชนผู้สนใจใฝ่ธรรมได้ศึกษา เพราะ “พระคุณของพ่อ” นั้น มีผู้พูดถึงและสรรเสริญคุณน้อยกว่า “พระคุณของแม่” ซึ่งมีผู้ชื่นชมสรรเสริญต่างๆ นานา ถึงความสำคัญ รายละเอียดความเป็นมาของงานเขียนนี้ ท่านอาจารย์ได้ปรารภไว้แล้วในคำนำในการจัดพิมพ์ครั้งแรก

ชมรมกัลยาณธรรมขอสี่บทอดเจตนารมย์งานเผยแผ่ธรรมของท่านอาจารย์วคิน อินทสระ รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “พระคุณของพ่อ” เพื่อแจกเป็นธรรมทาน เพื่อสี่บทอดสารธรรมอันทรงคุณค่ามิให้สูญหายและเพื่อเป็นธัมมานุสสติแก่สาธุชนและเยาวชนทั้งหลาย จะได้ปฏิบัติหน้าที่อันควรของตนให้ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะทุกท่านย่อมประจักษ์แก่ใจว่า ไม่มีรักใด จะยิ่งใหญ่เท่ารักของพ่อแม่

ขอน้อมถวายอาภิสงส์ธรรมทานนี้เป็นพุทธบูชา ขอน้อม
บูชาอาจารย์คุณแต่ท่านอาจารย์วคิน อินทสระ และพ่อแม่ของพวกเขา
เรารูปทุกนามในทุกภพทุกชาติ ขอท่านบุพการีทั้งหลายทั้งปวง จง
ได้รับแสงสว่างแห่งธรรม มีชีวิตจิตวิญญาณที่สงบเย็นทั่วกัน เทอญ

กราบขอบพระคุณและอนุโมทนาบุญทุกท่าน
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

คำนำ (ในการพิมพ์ครั้งแรก)

คุณสุรศักดิ์ อังกาบศรี ขอให้ช่วยเขียนเรื่อง “พระคุณของพ่อ” ด้วยปรารถนาว่า หนังสือชิ้นนี้โดยเฉพาะนั้นยังไม่เห็นมี ส่วนเรื่องพระคุณของแม่ นั้นมีผู้เขียนแล้วหลายเล่ม และได้ยินได้ฟังกันโดยทั่วไปอยู่แล้ว

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ คำปรารถนาของคุณสุรศักดิ์เข้าที่ดีจึงรีบปากแต่ขอผลัดเวลาไว้หน่อยหนึ่งว่า ขอให้มหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งสอนอยู่ปิดเทอมเสียก่อนเถิด เมื่อนักศึกษาสอบกันเสร็จแล้ว ตรวจสอบข้อสอบเสร็จเรียบร้อยทุกแห่งแล้ว จึงได้ลงมือทำเรื่อง “พระคุณของพ่อ” สำเร็จออกมาอย่างที่ท่านเห็นนี้

จุดประสงค์หลักต้องการให้เด็กอ่าน แต่หมายถึงเด็กวัยรุ่นและวัยรุ่นหนุ่มสาว กลุ่มเป้าหมายจึงอยู่ที่เด็ก ผู้ใหญ่จะอ่านด้วยก็ดีไว้สอนเด็ก หรือว่าไว้สอนตัวเอง เพื่อจะได้ปฏิบัติต่อพ่ออย่างถูกต้องและเข้าใจพ่อมากขึ้น มีผู้ใหญ่จำนวนไม่น้อยเวลานี้ที่พ่อยังมีชีวิตอยู่

ความเป็นคนดี การได้รับยกย่องจากสังคมทั่วไปว่าเป็นคนดี ความสำเร็จผลในชีวิตตามที่ต้องการของลูกเป็นความสุขอย่างหนึ่งของพ่อ

แต่การที่ลูกจะเป็นเช่นนั้นได้ พ่อ (และแม่) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสั่งสอนอบรม ให้ศึกษาศิลปวิทยา พ่อแม่จะกลายเป็นศัตรูของลูกโดยไม่รู้ตัว ถ้าไม่อบรมสั่งสอน ไม่ให้ศึกษาศิลปวิทยา อันสมควรที่ลูกถือเป็นมิตรติดตัวไปได้ ในกรณีที่พ่อแม่อยู่ในฐานะที่จะทำได้ แต่สิ่งหนึ่งที่พ่อแม่ทุกคนทำได้ ไม่ว่าจะมั่งมีหรือยากจนเพียงไรนั่นคือ เป็นตัวอย่างที่ดีของลูก ในคุณธรรมต่างๆ ลูกที่ดีย่อมซึมซับคุณธรรมของพ่อแม่เข้าสู่ตนได้โดยไม่ยาก ตรงกันข้าม การทำตัวอย่างที่ไม่ดีให้ลูกเห็นเป็นประจำวันนั้น เป็นการสั่งสอนให้ลูกดำเนินทางที่ไม่ดีอยู่ในตัว จะเป็นความประสงค์ของพ่อแม่หรือไม่ก็ตาม เด็กที่มีบุญ วาสนาดี ไม่อั้นแกล้งแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อมไม่ดี ทำอันตรายไม่ได้นั้น มีอยู่น้อย เด็กส่วนมากเป็นเหมือนก้อนดินธรรมดา ซึ่งเมื่ออยู่ในน้ำก็เหลวเป็นโคลน เมื่อตากแดดจึงแข็ง เมื่อเข้าเฝ้าทำเป็นรูปต่างๆ แล้วเผาจึงเป็นก้อนอิฐหรือกระเบื้อง เด็กส่วนมากพ่ายแพ้ต่อสิ่งแวดล้อมอยู่เช่นนี้ ผู้ใหญ่ที่รักเด็กจริงจึงควรให้สิ่งแวดล้อมที่ดีต่อเด็ก ครอบครัวยิ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวเด็กที่สุด พ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ตัวเด็กที่สุด และเป็นบุคคลที่เด็กๆ อยากรึดไว้เป็นที่พึ่งพิง (ถ้ายึดได้) จนกว่าเขาจะเติบโตพึ่งตนเองได้

มีพ่ออยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ที่ชอบเสียสละความสุขส่วนตัว ต่างๆ ที่ตนเคยชอบ เคยประพฤติมา เพราะเห็นว่าจะเป็นตัวอย่าง ทางไม่ดีแก่เด็กๆ ของตน พยายามตั้งตนอยู่ในทางที่ชอบ เพื่อจักได้ เป็นตัวอย่างทางที่ดีแก่ลูก สอนลูกได้โดยมิต้องละอายตนเองและ ละอายลูก สอนในสิ่งที่ตนก็ทำได้ ทำมาแล้วและกำลังทำอยู่

เมื่อเราได้พยายามเต็มที่แล้ว ในการอบรมสั่งสอนเด็กๆ ของเราด้วยวาจาบ้าง ด้วยการทำตัวอย่างให้ดูบ้าง ด้วยการชี้ตัวอย่าง ของคนดีได้รับผลดี คนชั่วได้รับผลชั่วร้ายบ้างแล้ว ต่อไปจึงค่อย พูดว่า “สุดแล้วแต่บุญวาสนาของเขาเถิด” แม้คนที่เรียกได้ว่า มีบุญ วาสนามาดีแล้ว ก็ยังต้องอาศัยความเพียรพยายามเข้าช่วยเหลือ จึง จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ ดูแต่เมลิ็ดงานั้นเถิด มีน้ำมัน อยู่เป็นอันมาก แต่ถ้าไม่บีบคั้นแล้วจะได้น้ำมันจากเมลิ็ดงาได้อย่างไร เล่า สิงโต สัตว์เจ้าไพร แม้มีกำลังมหาศาล ก็ต้องออกวิ่งจับสัตว์ จึงได้อาหารกิน ม้วนนอนรอเฉยๆ จะมีวางตัวใดวิ่งเข้าปากมัน ด้วย เหตุนี้ มนุษย์ที่เป็นมนุษย์จึงควรตระหนักในความเพียรพยายาม ไม่ว่าจะทำอะไรใด พึงใช้ความเพียรจนสุดความสามารถ เพราะโชคลาภ ย่อมมีแก่ผู้มีความเพียร มีจิตใจเด็ดเดี่ยว เพราะฉะนั้น ผู้หวังความ เจริญแก่ตนและแก่ลูกหลาน จึงควรปลูกฝังตนและลูกหลาน ให้มั่น อยู่ในคุณธรรมมีความเพียร และความกตัญญูกตเวทิตเป็นต้น

โบราณเรากล่าวกันว่า “คนกตัญญูกตเวทิตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้” นั้นหมายถึงชีวิตจะไม่ตกต่ำ ถ้าจะยากลำบากบ้างเป็นครั้งคราว แต่ถ้ามันอยู่ในความกตัญญูกตเวทิตแล้ว จะต้องมีส่วนช่วยเหลือให้ช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อไป ชีวิตของคนผู้มีคุณธรรม เป็นชีวิตที่มีความสุขสงบเย็น “ไม่ตกยาก” อยู่นาน ขอให้พวกเรามั่นใจในสิ่งเหล่านี้ เมื่อมั่นใจในคุณธรรม เราย่อมกล้าหาญและมั่นคงในคุณธรรม คุณลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งพึงประสงค์ในทุกวงการ ร้องเรียกหากันอยู่เสมอ จะสำเร็จได้ก็ด้วยการลงมือปฏิบัติ ลงมือทำให้จริงๆ ให้สม่าเสมอสังคมของเราจะดีขึ้นเป็นอย่างมาก

ปรีดี อภิบาล

๙ พฤษภาคม ๒๕๓๔

คำนำ (ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒)

เรื่องพระคุณของพ่อนี้ พิมพ์ออกครั้งแรกเมื่อเดือน พฤษภาคม ๒๕๓๔ จำหน่ายหมดในปีนั้น แต่ไม่ได้พิมพ์ขึ้นใหม่ด้วยเหตุไรบ้าง คิดว่าไม่ต้องนำมากล่าวในที่นี้เพราะหลายเรื่อง

ต่อมา เมื่อ ๒-๓ เดือนมานี้เอง คุณสุรศักดิ์ อังกาบศรี มาขอให้พิมพ์เพิ่มขึ้นอีก จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ ห่างกัน ๓ ปี ได้แก้ไขเพิ่มเติมบ้างเล็กน้อย เพราะมีเวลาอยู่จำกัด อยากให้หนังสือนี้ออกทันวันพ่อปี ๒๕๓๗ เหลือเวลาอีกไม่กี่เดือน

เรามีวันพ่อปีละวัน วันแม่ปีละวัน แต่พ่อแม่ต้องทำกิจที่ควรทำต่อลูกทุกวัน ปีละ ๓๖๕ วัน ลูกที่ดี ควรคำนึงถึงหน้าที่ของตัวเองให้มาก วันหนึ่งๆ ขอให้นึกทบทวนดูว่า ได้รับอะไรจากพ่อแม่บ้าง ได้ทำอะไรให้พ่อแม่บ้าง *อุปการะกับปฏิการะ* (การตอบแทน) ต้องพอสมควรกัน พอสมดุลกันจึงจะเป็นความดีด้วยกันทุกฝ่าย เป็นความยุติธรรม

ลูกที่ดี ถ้ายังอยู่กับพ่อแม่ ต้องอยู่ไปใช้หนี้ไป เพราะเราเป็นหนี้ท่านมาตั้งแต่เกิด เด็กบางคนดีจนพ่อแม่กลับเป็นหนี้เขาคือความดีของพ่อแม่เขาตอบแทนได้มาก และยังมีคุณงามความดี

ชนิดที่พ่อแม่รู้สึกว่ “เราต้องเป็นหนี้ความดีของลูก ซาติน้ำขอให้
มาเกิดเป็นลูกของพ่อแม่อีกเกิด จะได้ชดใช้ให้”

ความดีเป็นลิ่งไม่จีตจาง ยิ่งใกล้ชิดยิ่งตี๋มด่ำประทับใจ ส่วน
รูปร่าง หน้าตาพอชินแล้ว “ก็เท่าั่นเอง” คนฉลาดจึงหมั่นแสวงหา
ความรู้ เสริมสร้างคุณธรรม คนโง่เท่าั่นที่หลงใหลอยู่กับรูปร่าง
หน้าตา ค่ำมันผิดกันมาก ยิ่งระยะยาวยิ่งเห็นชัด เด็กของเราผู้ตระหนัก
ในเรื่องนี้จะเป็นเด็กดี เป็นศรีแก่สกุลและบ้านเมือง เด็กที่ไม่ตระหนัก
เรื่องนี้ ปล่อยให้เวลาล่วงไป พ่อรู้สึกตัวก็แก่เสียแล้ว ทำอะไรไม่ทัน
ได้แต่นั่งนอนทอดถอนใจ “รู้อย่างนี้ทำดีกว่านี้แล้ว”

ก็ใครเล่าไปปิดบังไม่ให้ตัวรู้ ตัวของตัวเองนั่นแหละไม่สนใจใยดี
ต่อคำพร่ำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ ไม่สนใจหาหนังสือดี อ่าน มั่ว
สนุกสนานเพลิดเพลินอยู่กับเรื่องไร้สาระ ไม่ฝึกฝนตนเอง ไม่เอาชนะตนเอง

ลิ่งยั่วชวนต่างๆ มีมากขึ้น มากขึ้นตามค่านิยมทางวัตถุ
อันทำให้อยากได้ อยากมีจนไร้ขอบเขต มันทำให้เด็กของเราโง่
หยิบโหย่ง ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เมื่อไม่ได้ไม่มีก็ไปปล้นจี้ ทำร้าย
เจ้าทรัพย์ เพื่อจะเอาเงินไปเที่ยว ช่างโง่จริงๆ

พ่อที่ดีก็มีอยู่มาก ทำงานไม่มีวันหยุดเพื่อลูก เพื่อครอบครัว
เพื่อสังคมประเทศชาติ เพื่อพัฒนาตน ลูกที่ดีมีความกตัญญูกตเวทีย่อมอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ที่ดี เขาจะเห็นพระคุณของพ่อ และต่อไปเขาจะเป็นพ่อที่ดีของลูก ขอให้สืบชวงกันไปเช่นนี้เถิด สังคมของเราก็จะได้มีคนพันธุ์ดีเพิ่มขึ้นอีกมาก

พ่อ อนุชิต

๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๗

สารบัญ

๑. นำเรื่อง	๑๖
๒. ใจของพ่อ (พราหมณ์เฒ่า).....	๒๒
๓. การฝึกของพ่อ (หน่อสะเดา).....	๓๐
๔. การปลูกฝังคุณธรรม (ลูกช้างกับช่างไม้).....	๓๘
๕. โอวาทของพ่อ (ที่ฆาตุกรรม).....	๔๘
๖. อย่าเห็นแก่กาลยาว อย่าเห็นแก่กาลสั้น	๕๐
๗. ฝึกลูกให้มีความอดทน	๕๒
๘. การเลือกคนเข้าสู่สกุล.....	๕๖
๙. ความผิดขั้นมูลฐานของสังคม.....	๑๐๔

นำเรื่อง

พ่อแม่มีคุณต่อลูกมาก แต่เรามักจะได้ยินได้ฟังแต่พระคุณของแม่ มีหนังสือหลายเล่ม หลายคนเขียนกล่าวถึงพระคุณของแม่ แต่เราเกือบจะไม่ได้พบเห็นหนังสือที่ชื่อ “พระคุณของพ่อ” เลย

พ่อไม่มีคุณต่อลูกอย่างนั้นหรือ? ลูกส่วนมากมิได้สำนึกถึงพระคุณของพ่ออย่างนั้นหรือ? คงไม่ใช่

ถ้าจะถามว่า พ่อกับแม่ใครมีบุญคุณต่อลูกมากกว่ากัน? บางคนว่าแม่ บางคนว่าพ่อ คำตอบที่น่าจะถูกต้องกว่าและยุติธรรมได้มากกว่าก็คือ “พ่อบางคนมีพระคุณต่อลูกมากกว่าแม่บางคน และแม่บางคนมีพระคุณมากกว่าพ่อบางคน บางคนก็มีพระคุณเสมอกัน ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำของพ่อหรือแม่นั้นๆ อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ลูกเพียงไร ทั้งระยะสั้นและระยะยาว”

การแสดงออกซึ่งความรัก ต่อลูก ของพ่อกับของแม่ก็ไม่เหมือนกัน แม่ส่วนมากแสดงความรักต่อลูกด้วยการทะนุถนอมเอาอกเอาใจ สนองความต้องการของลูกเท่าที่จะสนองได้ แม่สนิทสนมกับลูกเป็นเพื่อนกับลูกได้มากเพราะแม่เป็นเพศที่อ่อนหวานและอ่อนไหว

แต่พ่อแสดงความรักต่อลูกอีกแบบหนึ่ง เช่นไม่ทะเลาะถนอม แต่ให้ทำงาน ให้เรียน ให้ช่วยตัวเอง ยอมให้ลำบากตรากตรำเพื่อลูก จะได้เข้มแข็งอดทน ลู้เพื่อนและลู้โลกได้ในอนาคต (ซึ่งแม่มักทนไม่ค่อยได้ จะคอยช่วยเหลือเสียก่อน) ยิ่งพ่อที่เคยลำบากยากเข็ญ มาก่อน สร้างเนื้อสร้างตัวด้วยลำแข้งลำแขนของตนเองด้วยแล้ว ก็จะมียิ่งรักลูกแบบให้ทนลำบากยากเข็ญ บางคนทำจนถึงกับเกินเหตุไป ก็มี เมื่อเป็นเช่นนี้ในสายตาของลูกซึ่งยังเล็กและเยาว์วัยอ่อนต่อโลก และชีวิต จึงรู้สึกเหมือนพ่อใจดำ เห็นแก่ตัวไม่เข้าใจลูก โดยเฉพาะลูกสมัยใหม่ ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากมาย อยากได้ไปหมด ขอให้พ่อแม่ซื้อให้ บางทีก็ไม่จำเป็นแต่อยากมีเพื่อให้เหมือนเพื่อนๆ เมื่อไม่ได้ทางพ่อ ก็ไปอดอ้อนวนอวงอิงเอากับแม่

แม่สมัยนี้ส่วนมากก็มึ้งงานทำ มีรายได้ของตัวเอง จึงจ่ายเงินได้อย่างอิสระ ทนการอ้อนวนรบเร้าของลูกไม่ไหว ก็อนุญาติให้กว่าพ่อจะรู้ แม่ก็ซื้อให้เสียแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ ในความรู้สึกของเด็ก “แม่ใจดี” เพราะตามใจ ส่วนพ่อ “ใจดำ” เพราะไม่เห็นใจในความต้องการของลูก แต่ความจริงทั้งพ่อและแม่ต่างก็รักลูก อยากให้ลูกเป็นคนดี แต่วิธีการเลี้ยงดูไม่เหมือนกัน แม่เลี้ยงแบบตามใจเป็นส่วนมาก ชัดใจเป็นส่วนน้อย พ่อเลี้ยงแบบชัดเจนบ้าง ตามใจบ้าง แต่ตามใจน้อย ชัดใจมาก จุดประสงค์เพื่อให้ลูกเข้มแข็งอดทน และต้องการสอนไปในตัวว่า สิ่งที่เราจะได้มานั้น ต้องใช้ความเพียรพยายาม ใช้ความอดทน ต้องแลกด้วยการทำงานหรือทำอะไรอย่าง

หนึ่งจนผู้ให้พอใจแล้วจึงจะได้มา ไม่ใช่ได้มาเล่นๆ โดยไม่ต้องลงทุน ลงแรงอะไร อย่างน้อยลูกจะต้องมีความดีที่น่ารัก สมควรแก่การช่วยเหลือ นี่พูดถึงลูกที่โตพอที่จะทำอะไร ได้บ้างแล้ว ส่วนลูกที่ยังเล็กๆ นั้น พ่อแม่ต้องให้เปล่าโดยเขาไม่ต้องทำอะไรอยู่แล้ว

บางคนบอกว่า เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องเลี้ยงดูลูกจนเติบโต ให้การศึกษาเล่าเรียนจนเขาพึ่งตนเองได้ พ่อแม่ส่วนมากก็คิดอย่างนั้นอยู่แล้ว แต่ทางฝ่ายลูกเล่า ไม่คิดถึงหน้าที่ของลูกบ้าง หรือว่าตนจะต้องทำอะไรต่อพ่อแม่ หรือว่าปล่อยให้พ่อแม่ทำหน้าที่ของท่านไปข้างเดียว พวกตนคอยทำเมื่อพ่อแม่ตายแล้ว ได้เห็นเขียนปนกันไว้ในหนังสืองานศพมากมายว่า “ตนยังไม่ทันได้ตอบแทนอะไร พ่อ (แม่) มาด่วนจากไปเสียแล้ว ถ้าเวลาย้อนหลังได้ลูกจะไม่ทำเช่นนั้นอีก” ขณะที่ทำงานศพนั้น พ่อ (แม่) อายุ ๗๐, ๘๐ ปี ตัวเองอายุ ๓๐ บ้าง ๔๐ บ้าง ยังไม่ได้ทำอะไรตอบแทนพ่อแม่ เอาเวลาไปทำอะไรอยู่ที่ไหน (แก้ตัวมากกว่า)

ต้องการจะบอกลูกๆ ทั้งหลายว่า พ่อทุกคนรักลูก (พ่อที่ไม่ค่อยดีก็มี, ข้อนี้ไม่เถียง) แต่การแสดงความรักของพ่อต่อลูกนั้นไม่เหมือนแม่ รักเหมือนกัน แต่การแสดงออกไม่เหมือนกัน ขอให้ลูกเข้าใจ ลูกๆ จะได้เห็นใจพ่อ ลูกๆ จะเห็นว่าเมื่อมีเรื่องหนักหนาสาหัส พ่อ นั้นแหละจะยอมเสี่ยงจะยอมเสียสละทุกอย่างเพื่อลูก แต่พ่อรักลูกอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่รักเพื่อให้ลูกเสียคนโดยการตามใจไปเสียทุกอย่าง

เมื่อลูกไม่อยู่ในโอวาท หรือตั้งอยู่ในความประมาท ละเลยหน้าที่ของตน บ่ายหน้าไปสู่ความเสื่อม พ่ออาจจะมึวิธีปราบอย่างหนัก เพื่อให้ลูกกลับตัวให้ได้ ถ้าตนไม่มีปัญญาพอ ก็ไปปรึกษาหาหรือท่านผู้รู้ เมื่อได้อุบายในการปราบมาแล้วก็นำมาใช้ พอลูกเข้าตาจนจะได้รับภัยอันตราย พ่อเน้นแหละจะเข้าไปปกป้อง

เรื่องที่จะนำมาเล่าต่อไปนี้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นก่อนสมัยพระพุทธเจ้าบ้าง ในสมัยของพระพุทธเจ้าบ้าง (๒,๕๐๐ ปีเศษมาแล้ว) แต่ยังมีเรื่องทำนองนี้อยู่เหมือนกัน แม้ในปัจจุบันนี้ เพราะแม้วัฒนธรรมในด้านวัตถุของมนุษย์ได้เปลี่ยนไปมากก็จริง แต่จิตใจมนุษย์ยังไม่ได้เปลี่ยนไปเท่าไรเลย มนุษย์ยังเฝ้าวิในทางจิตใจอยู่มาก ดูเหมือนจะยำแย่ลงไปกว่าเก่าเสียอีก เรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ เป็นเรื่องซ้าๆ ซากๆ เปลี่ยนแต่ตัวบุคคลและสถานที่ ส่วนเหตุการณ์คงวนไปเวียนมาอยู่อย่างนั้น

ขอนำเรื่องเหล่านี้มาเล่าโดยย่อดังนี้

ใจของพ่อ (พราหมณ์เต่า)

เมื่อลูกถูกความทุกข์ท่วมทับ
ต้องเศร้าโศกเสียใจเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง
เมื่อเข้าหา ปรีกษาพ่อจะไม่ผิดหวัง
ท่านจะพูดจาปลอบใจให้หายโศก ชี้ทางสว่างให้
ถ้าทำผิด ท่านพร้อมเสมอที่จะให้อภัย
ขอแต่ให้ลูกสำนึกผิดเท่านั้น
พ่อจึงเป็นมิตรแท้คนหนึ่งที่ลูกจะหาได้

เล่ากันมาว่า ในกรุงสาวัตถี มีพราหมณ์คนหนึ่ง (คนอยู่ใน
วรรณะพราหมณ์) มีทรัพย์ประมาณ ๘ แสน เมื่อได้ทำวิวาหมงคล
แก่บุตร ๔ คนแล้ว ก็ได้ให้ทรัพย์ ๔ แสน (คือให้คนละแสน) ต่อมา
เมื่อนางพราหมณ์ตายลง พวกลูกๆ ประจักษ์กันว่า

“ถ้าพ่อนำนางพราหมณ์คนอื่นมาเป็นภรรยา หากนางมีลูก
ตระกูลของเราก็จักแตกแยก อย่าเลยพวกเรามาช่วยกันบำรุงพ่
กันเถิด”

พวกบุตรก็ได้ทำการบำรุงด้วยของกินและของใช้อันประณีต
กระทำการนวดมือนวดเท้าเป็นต้น วันหนึ่งเมื่อพ่อพราหมณ์นอน
กลางวันแล้วลุกขึ้น เขาก็ช่วยกันนวดมือนวดเท้าตามปกติ แล้วกล่าว
โทษของการอยู่ครองเรือนต่างๆ นานาแล้ว (ลงท้ายด้วยการขอเงิน)
พูดว่า

“พวกเราจะบำรุงคุณพ่ออย่างนี้ตลอดชีวิต ทรัพย์ที่เหลือ
(๘ แสน) นะ ให้พวกเราเสียเถิด”

พราหมณ์ได้ให้ทรัพย์อีกคนละแสน เหลือไว้แต่พอนุ่นพอนุ่ม
เท่านั้น ลูกคนใหญ่บำรุงพ่อยู่ ๒-๓ วัน เมื่อพราหมณ์กลับจาก
อาบหน้าวันหนึ่ง ภรรยาของเขา (ลูกสะใภ้) กล่าวกะตาดพราหมณ์ว่า

“พ่อเห็นจะให้ทรัพย์สินสมบัติแก่ลูกคนโตมากกว่าคนอื่นเป็น
ร้อยเป็นพันกระมัง จึงไม่รู้จักทางที่จะไปบ้านของลูกคนอื่นบ้างเลย”

ดาพราหมณ์โกรธมาก พูดได้คำเดียวว่า

“หญิงถ่อย ฉิบหายเสียเถิด” แล้วไปยังเรือนลูกคนอื่น
ต่อไป พอวันเวลาล่วงไปเล็กน้อยก็ถูกตะเพิดจากบ้านเหล่านั้น
หมดสิ้น ดาพราหมณ์เมื่อไม่ได้ที่พึ่งพิงในบ้านของใครเลย ก็บวช
เป็นชีปะขาว เทียบขอทาน แก่ชราลงมาก มีสรีระเหี่ยวแห้ง

เพราะอาหารเลวและนอนลำบาก วันหนึ่งนอนหลับไปตื่น
ขึ้นมาดูอัตราภาพของตน มองไม่เห็นว่าเป็นบุตรคนใดจะเป็นที่พึ่งได้
จึงมาดำริว่า “ได้ยินว่าพระสมณโคดมเป็นผู้มีพระพักตร์แจ่มใส
อ่อนหวาน ปฏิสันถารดี เราคงพอจะเข้าไปหาพระสมณโคดมได้
กระมัง” เขาจัดแจงผ้าห่มให้เรียบร้อย ถือภาชนะภิกษา มุ่งตรง
ไปสู่สำนักพระศาสดา พระพุทธองค์ทรงกระทำการปฏิสันถารแล้ว
ตรัสถามว่า “พราหมณ์ ทำไมดูเศร้าหมองไป เมื่อเขาทูลเล่าเรื่อง
ทั้งหมดให้พระองค์ทราบแล้ว พระองค์ตรัสว่าถ้าอย่างนั้นพราหมณ์
จงเรียนท่องคาถา (บทเป็นร้อยกรอง) นี้ไปกล่าวในที่ประชุม เมื่อ
มหาชนประชุมกันว่า

“ข้าพเจ้าผลิตเพลินด้วยบุตรใด และปรารถนาความเจริญ แก่บุตรเหล่าใด บุตรเหล่านั้นถูกภรรยาอุ้มแล้วรุกรานข้าพเจ้า เหมือนสุนัขรุกรานสุกรฉะนั้น บุตรผู้เลวทรามไม่ใช่คนดี มาเรียก ข้าพเจ้าว่า “พ่อ พ่อ” บุตรเหล่านั้นเป็นเหมือนยักษ์มาในรูปเพียง ดังบุตร ทอดทิ้งข้าพเจ้าผู้เข้าสู่วัยชรา เหมือนม้าใช้ที่แก่แล้วถูกพราก จากอาหาร บิดาของเหล่าชนพาล แก่แล้วต้องเที่ยวขอรานในเรือน คนอื่น (อย่างนี้) ไม่ทำของข้าพเจ้ายิ่งดีกว่าบุตรที่ไม่เชื่อฟัง (เพราะ) ยังใช้กันโคดูแลและสุนัขดุก็ได้ ใช้ยันไปข้างหน้าเวลามืด ก็ได้ หยั่งที่ ลึกๆ ก็ได้ เวลาพลาดจะล้มใช้ไม้เท้ายันก็ได้”

เขาเรียนคาถาเหล่านั้นแล้ว เมื่อบุตรทั้งหลายประดับประดา ด้วยเครื่องประดับต่างๆ นุ่งบนอาสนะอันมีค่ามาก ในท่ามกลางแห่ง พราหมณ์ทั้งหลาย ในวันประชุมของพวกเขาพราหมณ์คิดว่า “บัดนี้ ถึงเวลาแล้ว” จึงเข้าไปท่ามกลางสมาคม ยกมือข้างหนึ่งขึ้น กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลายข้าพเจ้าอยากจะกล่าวคาถา ขอท่าน ทั้งหลายจงฟังเถิด” เมื่อได้รับคำตอบอนุญาตให้กล่าวแล้ว เขาจึง เล่าเรื่องราวตามที่ได้เรียนมาจากพระศาสดาทีเดียว ก็มนุษย์สมัยนั้นมี ธรรมเนียมว่า “ผู้ใดรับมรดกของบิดามารดาแล้ว ไม่เลี้ยงท่านจะ ต้องถูกฆ่าตาย” เพราะฉะนั้น บุตรพราหมณ์ทั้ง ๔ คนจึงหมอบแทบ ทำของบิดาร้องขอชีวิต ด้วยความที่ใจของบิดาเป็นธรรมชาติอ่อน ต่อบุตร พราหมณ์จึงขอร้องมิให้ผู้ใดทำร้ายบุตรของตน บุตร ทั้งหลายของพราหมณ์นั้นตกใจกลัว ให้บิดานั่งบนตั่ง หามไปยัง

เรือนของตน ทาเท้าด้วยน้ำมัน ให้อาบน้ำลูบไล้ด้วยผงอันมีกลิ่นหอม
เรียกนางพราหมณ์ภรรยา มาสั่งให้ปฏิบัติบิดาโดยดี อย่าเปลอเรือ
ถ้าไม่ปฏิบัติดังนี้ จะถูกขนาบอย่างแรง แล้วเลี้ยงดูบิดาด้วยโภชนะ
อันประณีต

ตาพราหมณ์ได้โภชนะอันดี และการนอนบนที่อันสบาย ไม่
ซ้าก็กลับมีกำลัง มีอินทรีย์กระปรี้กระเปร่า มองดูตัวเองแล้วนึกถึง
พระคุณของพระพุทธองค์ ที่ได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากความทุกข์ยาก
จึงน้อมนำผ้าเนื้อดี ๑ คู่ เข้าไปถวาย พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยความ
เอ็นดูต่อพราหมณ์นั้น แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนา เมื่อจบ
ลงพราหมณ์ดำรงตนอยู่ในสภาวะ ๓ นับถือพระรัตนตรัยปวารณา
ถวายอาหารประจำที่ลูกทั้ง ๔ คน ให้แก่ตน ๔ ที่ ถวายพระพุทธองค์
เสีย ๒ ที่ พระพุทธองค์ทรงรับปวารณา พราหมณ์กลับมาบ้านบอก
ลูกว่า พระพุทธเจ้าเป็นสหายกับตน ให้ลูกช่วยบำรุงพระพุทธเจ้า
ด้วย พวกลูกๆ รับผิดชอบยินดีเป็นอย่างยิ่ง

รุ่งขึ้น พระศาสดาเสด็จไปปัญหาตที่บ้านลูกชายคนโตของ
พราหมณ์ ได้รับการต้อนรับอย่างดีเยี่ยม และในบ้านลูกคนอื่นๆ ก็
ดุจกัน

เมื่อลูกชายพราหมณ์เฒ่ามีงานมงคล ได้นิมนต์สมเด็จพระ
พระบรมศาสดา พร้อมด้วยพระภิกษุเป็นจำนวนมากมาเสวย และ

ฉันที่บ้าน แล้วกราบทูลพระพุทธองค์ว่า “บัดนี้พวกข้าพระองค์ได้ปฏิบัติบิดาให้มีความสุข มีได้ประมาทเลย ขอพระองค์จงดูร่างกายของท่านเถิด” พระศาสดาทรงอนุโมทนาตรัสว่า “กุลยาณ โว กตัมมาตาปิตุโปสนัม นาม โปราณกปณฺฑิตานัม อาจิณฺณเมว” แปลว่า “ท่านทั้งหลายทำถูกแล้ว ดีแล้ว ขึ้นชื่อว่าการเลี้ยงบิดามารดา เป็นธรรมที่โบราณบัณฑิตเคยประพฤติกันเสมอมา” แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนา พรรณนาคุณของมารดาบิดาให้พราหมณ์เหล่านั้นฟัง จนจิตใจอ่อนโยน ควรแก่ธรรมชั้นสูงแล้ว ทรงประกาศสังฆธรรม (อริยสัจ) ในที่สุดพราหมณ์และบุตร พร้อมทั้งลูกสะใภ้ ได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วแล

เรื่องนี้ทำให้เราได้แง่คิดว่า ผู้ชายเป็นจำนวนมากที่เดียวที่พอได้เมียก็มักจะมีแม่และพ่อ ซึ่งตนควรปฏิบัติ เขาลืมนึกไปว่า เมียนั้นจะหาสักก็คนก็ได้ เมื่อเขาไม่ยอมอยู่ช่วยเราเลี้ยงดูพ่อแม่ หรือเพราะเขารังเกียจพ่อแม่ของเราก็เชิญไปได้ตามสบาย หากคนใหม่ได้อีกถ้าต้องการ เพราะสตรีที่รังเกียจมารดาบิดาของสามี ก็หมายถึงการรังเกียจสามีด้วย และนั่นเป็นสัญลักษณ์ของสตรีที่ชายไม่ควรอยู่ร่วม เพราะจะหาความสุขในครอบครัวมิได้เลย ปล่อยให้เขาไป แต่พ่อ-แม่ จะหาอีกไม่ได้แล้ว มีสองคนเท่านั้นในโลกนี้ และมีความรักอันบริสุทธิ์ในตัวบุตรจริงๆ คนที่ทิ้งพ่อแม่ได้ เป็นคนคิดสั้นเหลือเกิน ถ้าเขาคิดถอยหลังไป ตั้งแต่เขาอยู่ในท้องจนคลอดเป็นเด็ก เด็กรุ่น หนุ่มสาว การศึกษาเล่าเรียน แต่งงาน ได้กับผู้หญิง

คนนี้ เพราะใคร พ่อแม่ทั้งสิ้น นึกให้ยาวๆ กว้างๆ แล้วจะลืมพ่อแม่
ไม่ลงเลย คตินอกจากนี้ ขอให้ท่านผู้อ่านโปรดหาเอาเองก็แล้วกัน

ขอสรุปเรื่องนี้ด้วยพระพุทธานุญาตที่ว่า

“โจ จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปมชฺชติ
โสมนํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโต ว จนฺทิตฺมา”

ผู้ใดเคยเคยประมาทมาในก่อน
ไม่หึงนอนถอนถ่ายในภายหลัง
ย่อมยังโลกให้สว่างกระจ่างดัง
จันทร์ทราครั้งปราศเมฆมาสง่าเอย

การฝึกของพ่อ (หน่อสะเต)

ช่างไม้ที่ฝึกแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐเป็นอาชาไนย
แต่คนที่ฝึกแล้วประเสริฐกว่านั้น
บรรดามนุษย์ด้วยกัน มนุษย์ที่ได้รับการฝึกแล้ว ประเสริฐที่สุด
การฝึกคนเป็นงานที่ประเสริฐอย่างหนึ่ง

พระราชกุมารองค์หนึ่งของกษัตริย์ลิจฉวี แห่งนครเวสาลี เป็นผู้หยาบคาย ดุร้าย จนใครๆ ถวายพระนามว่า ทูฐฐลิจฉวี แปลว่า ลิจฉวีผู้ดุร้าย เป็นเหมือนนอสรพิษที่ถูกตีด้วยไม้ยู่เรื่อยๆ ใครๆ ไม่อาจสั่งสอนเธอได้ แม้ผู้นั้นจะเป็นพระญาติผู้ใหญ่ชั้นปู่ ย่า ตา ยาย

ครั้งนั้น พระบิดามารดาของเธอ ทรงพระดำริว่า นอกจากพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าเสียแล้ว ไม่มีใครอบรมสั่งสอนบุตรของเราได้ เธอควรเป็นพุทธเวไนย (ให้พระพุทธรูปเจ้าแนะนำ) ดังนี้แล้ว พวกमारไปสู่สำนักพระศาสดา ถวายบังคมแล้วกราบทูลให้ทรงทราบถึงพฤติกรรมทั้งปวงของพระราชกุมารนั้น แล้วทรงมอบไว้ให้พระผู้มีพระภาคทรงสั่งสอน

พระพุทธรูปองค์ตรัสสอนพระราชกุมารว่า ไม่ควรเป็นคนดุร้าย หยาบคาย ชอบข่มเหงรังแกผู้อื่น คนมีวิชาหยาบยอมไม่เป็นที่รักที่พอใจของใครๆ แม้แห่งมารดาบิดาของตน ญาติมิตรวงศ์พันธุ์บุตร ภรรยา ย่อมไม่ปรารถนาพึ่งพาจากหยาบ เป็นที่ตั้งแห่งความหวาดหวั่น เหมือนนอสรพิษเหมือนโจรที่ล่องลุ่มกันอยู่ในดง เหมือนยักษ์ที่จะมากินเลือดเนื้อ ภาพหน้าของคนมักโกรธดุร้าย คือ นรกปัจจุบันนั้นเล่า คนมักโกรธ ดุร้าย ถึงจะประดับประดาด้วยอสังการอันแพรวพราว ก็ดูเป็นผู้เศร้าหมองอยู่นั่นเอง ดวงหน้าของเขาแม้มีสิริเพียงจันทร์เต็มดวง ก็เหมือนดอกบัวที่ถูกฉนไฟ เหมือนวงแหวนทองคำที่ฝ้าจับ

อนึ่ง บุคคลผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมถือศีลตราวุธ ทำลายตนเองบ้าง ฆ่าผู้อื่นบ้าง ผูกคอตายบ้าง กระโดดภูเขาตายบ้าง กินยาพิษตายบ้าง เมื่อตายไปเพราะความโกรธเช่นนั้น ย่อมบังเกิดในนรก เมื่อยังผู้อื่นให้ตายด้วยวิธีต่างๆ เช่น รัดคอเขาตาย ฆ่าเขาตาย วางยาพิษให้เขาตาย เป็นต้น บุคคลเช่นนั้นย่อมไปบังเกิดในนรก เมื่อสิ้นเวรในนรกแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นคนมีโรคมากตั้งแต่กำเนิดทีเดียว โรคทั้งหลายมีโรคตา โรคหู เป็นต้น จะรุมมาทักถมบุคคลนั้น เขาไม่พ้นไปจากโรค เป็นคนมีทุกข์เนื่องนิตย์ทีเดียว

เพราะฉะนั้น เธอจงเป็นผู้มีจิตเมตตา มีใจอ่อนโยนในสัตว์ทั้งปวง เพราะบุคคลเช่นนี้ย่อมพ้นจากภัย มีภัยในนรก เป็นต้น

พระราชกุมารนั้น ฟังพระพุทธโอวาทแล้วกลับพระทัยได้ ไร้พยศ ทิ้งมานะ เป็นผู้มีจิตอ่อนโยน มีเมตตาปราณีในคนและสัตว์ทั้งปวง แม้คนอื่นจะด่าหรือตีก็ได้เหลือวหลังมองดูเลย เหมือนงูที่ถูกถอดเขี้ยว เหมือนปูที่ถูกหักก้าม และเหมือนโคที่ถูกตัดเขาเสียแล้ว

พวกภิกษุทราบเรื่องนี้แล้ว สนทนากันในธรรมสภา พระบรมศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสว่า แม้ในกาลก่อนเราก็เคยฝึกกุมารนี้มาแล้ว เหมือนกัน ทรงนำเรื่องในอดีตมาเล่าประกอบดังนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์บังเกิดในสกุลอุทิจจพราหมณ์
เมื่อเจริญวัยสำเร็จการศึกษาแล้ว ออกบวชเป็นดาบสอยู่ในป่าหิมพานต์

คราวหนึ่ง มาสู่พระนครพาราณสี เพื่อบริโภคของเปรี้ยว
หวาน มัน เค็มบ้าง ตอนเข้านุ่งห่มเรียบร้อยแล้วออกภิกขาจาร
ไปถึงพระลานหลวง

พระราชากำลังทอดพระเนตรอยู่ทางช่องพระแกล เห็นท่าน
แล้วทรงเลื่อมใสในอิริยาบถ ดำริว่า ดาบสนี้ ทำทางเรียบร้อยงดงาม
ใจสงบ มองไปชั่วแอก ประหนึ่งว่าวางอุทรพยไฉไล ๑๐๐๐ เหยียด
ทุกๆ อย่างก้าว เดินอย่างเชื่องช้าองอาจดุจราชสีห์ ท่านคงมีสันติ
ธรรมอยู่ภายในเป็นแน่แท้ ดังนี้แล้วรีบสั่งให้อำมาตย์คนหนึ่งไปนิมนต์
ท่านมา แต่ท่านตอบว่า ท่านเป็นชาวหิมพานต์ ไม่ควรไกลชิดราชสกุล
อำมาตย์กลับไปทูลพระราชาทรงทราบแล้วตรัสว่า ดาบสอื่นที่ไกลชิด
ราชสกุลไม่มี จึงนิมนต์ท่านมาเถิด

เมื่อดาบสมาถึงราชสำนัก พระราชาถวายบังคมดาบสแล้ว
เชื้อเชิญให้นั่งเหนือบัลลังก์ทอง ภายใต้เศวตฉัตร ให้ฉันทโกชนะมีรส
เลิศต่างๆ ที่เขาจัดไว้เพื่อพระองค์ แล้วตรัสถามถึงที่อยู่ ดาบสถวาย
พระพรว่า อยู่ที่ป่าหิมพานต์

“ท่านจะไปที่ได้ หมายความว่า ท่านพักที่ใดในเมืองพาราณสี
นี้?” พระราชาตรัสถาม

“อาตมาภาพกำลังแสวงหาที่พัก อันเหมาะแก่ฤดูฝนอยู่
ถวายพระพร”

“ถ้ากระนั้น ขอนิมนต์พระคุณเจ้าอยู่ในอุทยานของกระผม
เถิด” พระราชานิมนต์

ดาบสรับนิมนต์ด้วยการดุษณี เมื่อเสวยพระกระยาหารเสร็จ
แล้ว ทรงพาพระโพธิสัตว์ไปยังอุทยาน รับสั่งให้คนสร้างบรรณศาลา
สร้างที่พักรากลางคืน ที่พักรกลางวัน และที่จงกรม ถวายบริการของ
นักบวช ทรงมอบหมายให้คนเฝ้าสวนดูแลปรนนิบัติ

พระราชาเสด็จไปสนทนาปราศรัยกับดาบส ทุกวันๆ ละ
หลายครั้ง พระองค์มีพระราชโอรสอยู่องค์หนึ่ง ปราภภูมิชื่อเสียงใน
ทางเป็นคนดุร้าย พระราชาเอง และพระญาติอื่นๆ ไม่อาจสั่งสอน
ห้ามปรามได้ พระราชาทรงพาพระราชโอรสไปฝากให้ดาบสช่วยอบรม
สั่งสอน ดาบสรับด้วยความยินดี และหาอุปบายสั่งสอนพระราชกุมารอยู่

วันหนึ่ง ขณะเดินอยู่ในอุทยานด้วยกัน เห็นหน่อต้นสะเดา ต้นหนึ่งมีใบเพียงสองใบ คือแตกออกข้างละใบ ดาบสเห็นอุบายที่จะสอนพระราชกุมารได้ จึงทูลขอให้เก็บใบสะเดามาเคี้ยว พระราชกุมารเก็บมาเคี้ยว รู้สึกรสขมมาก จึงบ้วนทิ้งพลางตรัสว่า เป็นต้นไม้ใบเหมือนยาพิษ มันยังอ่อนอยู่ยังมีพิษถึงขนาดนี้ ถ้าเติบโตเป็นไม้ใหญ่ต่อไปภายหน้า มันจะมีพิษสักเพียงใด ดังนี้แล้วทรงถอนหน่อสะเดานั้นทิ้งเสีย

ดาบสจึงกล่าวว่า “ท่านปฏิบัติต่อหน่อสะเดาอย่างไร” ชาวเมืองก็อยากจะทำปฏิบัติต่อท่านอย่างนั้น เพราะท่านดุร้ายนัก เขาคิดกันว่า ท่านยังเยาว์อยู่ ดุร้ายถึงเพียงนี้ เมื่อเติบโตขึ้นจะดุร้ายสักเพียงใด พวกเขาคงจะต้องประสบภัยพิบัติอันตรายจากท่าน จะไม่ยอมถวายราชสมบัติแก่ท่าน จะขับไล่ท่านออกไปเสียจากแว่นแคว้น เพราะฉะนั้นท่านจงละเว้นจากการกระทำ อันมีลักษณะคล้ายหน่อสะเดานั้นเสีย จงมีความอดทน มีเมตตาและเอื้อเพื่อเสียแต่บัดนี้”

ตั้งแต่บัดนั้นมา กุมารนั้นก็เป็นผู้หมดมานะ หมดพยศ สมบูรณ์ด้วยความอดทน เมตตา และความเอื้อเพื่อ เมื่อพระชนกสิ้นพระชนม์แล้ว ได้ครองราชย์สมปรารถนา

ข้อคิด

เมื่อแนะนำบุคคลให้ถูกทาง หรือมีอุปบาย แนะนำให้ถูกกับ จริตอัธยาศัยแล้ว ย่อมทำบุคคลร้ายให้อ่อนโยน ทำคนตระหนี่ให้ เสียสละ ทำคนหลงให้มีปัญญาได้ อุปบายแห่งการฝึกจึงสำคัญมาก อย่างหนึ่ง คนผู้รับฝึกไม่เหมือนกัน อุปบายแห่งการฝึกก็ควรจะต้องให้ เหมาะสมแก่บุคคลผู้รับฝึก พระพุทธเจ้าได้รับพระนามอันเป็นเกียรติ ว่า *อนุตตโร ปริสทมมสารถิ* เป็นผู้ฝึกคนทีควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม ก็เพราะทรงมีอุปบายในการฝึกนี้เอง นอกจากนั้น การที่ทรงฝึกพระองค์ ได้แล้ว ทรงฝึกผู้อื่นในภายหลังนั้น ได้ผลมาก เหมือนผู้ที่สอนผู้อื่น ให้เรียนรู้ในวิชาอันตนสำเร็จมาแล้ว

การฝึกคน เป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งของผู้มีหน้าที่ปกครอง เช่น มารดา บิดา ครู อาจารย์ ไม่ควรให้เขาทำงานตามหน้าที่ หรือ ให้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเดียว แต่ควรให้เขารู้จักรับผิดชอบ และให้ เป็นคนดี เมื่อเขามีความรับผิดชอบและเป็นคนดี งานการย่อมก้าวหน้า การศึกษาย่อมสัมฤทธิ์ผลสมความมุ่งหมาย

คนที่ได้รับการฝึกดีแล้ว มีค่ากว่าสัตว์ที่ได้รับการฝึกอื่นๆ ทุกชนิด คนร้ายนากลัวกว่าสัตว์ร้าย คนดีน่ารักกว่าเคาเรนับถือ มากกว่าสัตว์ที่ดี การฝึกคนเป็นการช่วยเหลือตนเอง ช่วยสังคมและตัว บุคคลผู้รับฝึกนั่นเองพร้อมๆ กันไป

การปลูกฝังคุณธรรม (ลูกช้างกับช้างแม่)

คนดี เมื่อได้ดี ย่อมหาทางช่วยเหลือเพื่อนฝูง
ผู้ควรช่วยบ้าง ตามสมควรและโดยธรรม
คนได้ดีแล้วเหยียดเพื่อนฝูง ย่อมต้องล้มลงวันหนึ่ง

ภิกษุรูปหนึ่งคลายความเพียร พระศาสดาทรงทราบเข้าจึงทรงปลอบ และหนุนให้มีกำลังใจในการทำความเพียรดังเดิม ตรัสว่าสมัยที่เขาเป็นลูกช้างยังมีความเพียร ช่วยรักษาราชสมบัติไว้ให้บุตรแห่งสหายของตนได้ ไฉนเวลานี้มาบวชในศาสนาของพระสัมพันธัญญะพุทธเจ้า ผู้มีความเพียรและสรรเสริญความเพียรอย่างนี้ จึงคลายความเพียรเสียเล่า

ทรงนำเรื่องในอดีตของภิกษุนั้นมาตรัสเล่าดังนี้

ในอดีตกาล พวกช่างไม้ชาวเมืองพาราณสีจำนวน ๕๐๐ คน แล่นเรือทวนน้ำขึ้นไปถึงป่าใหญ่แห่งหนึ่ง โคนต้นไม้ทำเครื่องเรือนทำปราสาทชั้นเดียวบ้าง สองชั้นบ้างในป่านั้น เสร็จแล้วทำเครื่องหมายไว้ที่ไม้ แล้วรื้อขนลงล่องเรือไปยังนครพาราณสี ผู้ใดต้องการบ้านชนิดใดก็สร้างบ้านชนิดนั้นให้ ได้รับเงินทองมาก พวกเขากลับไปยังป่านั้นอีก พวกเขาหากินอยู่โดยทำนองนี้

ครั้งหนึ่ง เมื่อพวกช่างไม้ทั้ง ๕๐๐ คน ตั้งกองโคนไม้ทำเรือนอยู่ในป่า มีช้างพลายเชือกหนึ่งเหยียบตอตะเคียนที่แหลมคม ตอตำเท้าของมัน ทำให้เจ็บปวดสุดประมาณ เท้าบวมฉุ เป็นหนอง มันได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส ได้ยินเสียงพวกช่างไม้โคนต้นไม้อยู่คิดว่าเราอาจอาศัยพวกช่างไม้เหล่านี้ช่วยถอดหนามให้เราปลอดภัยได้ จึงเดินแยกเท้าไปหาพวกช่างไม้ เมื่อเข้าไปใกล้ก็นอนลง พวกช่างไม้เห็นช่างเท้าบวมฉุ จึงเข้าไปดูใกล้ๆ เห็นตอไม้ตำที่เท้า จึงเอา

มีดคมกรีดรอบๆ ตอไม้ แล้วเอาเชือกผูกตอไม้ดึงออกมา ปีบหนอง ออก สะแผลด้วยน้ำอุ่น รักษาแผลให้หายด้วยยาที่ถูกกับโรค ไม่นาน นักแผลที่เท้าข้างก็หายสนิท

ข้างนั้นเป็นข้างกตัญญู คิดว่าเราหายโรคร้ายครั้งนี้เพราะ การช่วยเหลือของพวกข้างไม้ เราควรตอบแทนพวกเขา ตั้งแต่นั้น มากี่ช่วยเหลือพวกข้างไม้ เมื่อเขาถากก็คอยช่วยพลิกให้ ส่งมิดให้เป็นต้น เองวงจับปลายสายบรรทัด

ฝ่ายพวกข้างไม้ก็รักและสงสารข้าง เมื่อเวลากินอาหาร ได้ เอาข้าวให้ข้างคนละปั้นรวมถึง ๕๐๐ ปั้น มันคิดว่าเวลานี้เราแก่แล้ว ทำงานไม่ค่อยไหว จึงเข้าป่า ไปเอาลูกข้างเผือกปลอด ซึ่งเป็นลูก ของมันเองเชือกหนึ่ง มาให้พวกข้างไม้ ให้ทำงานแทนตน แล้วเข้า ป่าไป

ตั้งแต่นั้นมา ลูกข้างก็ทำทุกอย่างที่พวกข้างไม้บอก เป็น ลีตรมีความอดทน ทำกิจทุกอย่างที่พ่อเคยทำ ข้างไม้ก็เลี้ยงมันด้วย ข้าว ๕๐๐ ปั้นเหมือนกัน เป็นมิตรสนิทสนมกับลูกๆ ของพวกข้างไม้ พวกเด็กๆ ชอบเล่นจับวงวงของมันอย่างสนิทสนม ทั้งในน้ำและ บนบก

ท่านกล่าวไว้ในที่นี่ว่า ธรรมดาข้างหรือม้า หรือคนที่เป็น ขาดืออาซาไนย ย่อมไม่ถ่ายอจจาละ หรือปัสสาวะลงในน้ำ

อยู่มาวันหนึ่ง ฝนตกหนักทางเหนือ น้ำฝนได้ชะเอามูลช้างที่แห้งแล้วลงสู่แม่น้ำ มันไหลไปตามกระแส ไปติดอยู่ที่พุ่มไม้แห่งหนึ่งที่ท่าน้ำ เมืองพาราณสี

ครั้งนั้น ความขี้ขางของพระราชานำช้างจำนวนมากลงดื่ม น้ำ และอาบน้ำให้มัน พวกช่างเหล่านั้นได้กลิ่นมูลช้างอาชาไนย จึงไม่กล้าลง นอกจากไม่กล้าลงแล้ว ยังหางชี้วิ่งหนีเสียอีกด้วย ความขี้ขางบอกความขี้ขางนั้นแก่นายหัตถาจารย์ (นักวิชาการเกี่ยวกับเรื่องช้าง) พวกหัตถาจารย์คิดว่าน่าจะมีอันตรายบางอย่างอยู่ในน้ำ จึงให้ตรวจดู จึงเห็นมูลช้างอาชาไนยที่พุ่มไม้แห่งหนึ่ง ทราบได้ทันทีว่า นี่คือเหตุที่ทำให้ช้างทั้งปวงวิ่งหนี จึงให้เอาถาดมาใส่มูลช้างอาชาไนยละลายน้ำ แล้วเอาพาดัวช้างทั้งหลาย ดัวช้างมีกลิ่นหอม แล้วลงอาบน้ำในแม่น้ำ

นายหัตถาจารย์ได้ทูลความเรื่องนั้นแต่พระราชานำ และขอให้เสด็จตามหาช้างอาชาไนย พระราชาเสด็จโดยเรือทวนกระแส น้ำขึ้นไป บรรลุถึงที่อยู่ของพวกช่างไม้ ขณะนั้นลูกช้างเล่นน้ำอยู่ ได้ยินเสียงกลอง จึงมายืนอยู่ใกล้พวกช่างไม้

พวกช่างไม้ถวายบังคมพระราชาแล้วทูลว่า ถ้ามีพระประสงค์ไม้ ทำไมจึงต้องเสด็จมาเอง ให้คนมาเอาไปก็ได้ พระราชาตรัสว่ามีได้ มีพระประสงค์เรื่องไม้ แต่ทรงต้องการช้างอาชาไนย ช่างไม้ทูลว่าให้คนจับไปเกิดพระเจ้าข้า

แต่ลูกช่างไม่ยอมไป พระราชาตรัสถามช่างไม้ว่า ทำอย่างไร
ลูกช่างจึงจะยอมไป

“ต้องการทรัพย์ให้พวกช่างไม้ พระเจ้าข้า”

พระราชาสั่งให้วางทาบตะไกรลี้ๆ ตัวช่าง ๕ แห่งคือที่ใกล้
เท้าทั้ง ๔ และที่หาง แห่งละหนึ่งแสลงทาบตะไกร แต่ลูกช่างก็ยังไม่
ยอมไปอยู่นั่นเอง

พระราชารับสั่งให้ให้ผ้าถุงห่มแก่ช่างไม้ทุกคน ลูกช่างก็ยังไม่
ยอมไป ต่อเมื่อโปรดประทานเครื่องใช้สอยและเครื่องเล่นสำหรับเด็ก
ลูกช่างไม้ทุกคนนั้นแหละ ลูกช่างจึงจะยอมไป แต่ไปด้วยอาลัยอย่างยิ่ง

พระราชาพาราณสีนำช่างไปสู่พระนคร จัดการสมโภชอย่างดี
ให้อยู่ในโรงช่างที่สวยงาม ตั้งช่างนั้นไว้ในฐานะแห่งสหายของพระองค์

ตั้งแต่ได้ช่างมงคลนั้นมา พระราชาก็ถึงความเป็นผู้มีบุญ
พร้อมทรงสมบูรณด้วยลาภสักการะและกฤษฎาภินิหาร เป็นที่เกรง
ขามของราชาสามันตราชทั้งปวง

ต่อมาพระราชาเสด็จทิวงคต ในขณะที่พระอัครมเหสีทรง
พระครรภ์แก่ แต่เขาปิดบังไม่ให้ช่างรู้ ด้วยเกรงช่างจะหัวใจแตกสลาย
เพราะความอาลัย

พอได้ข่าวว่าพระเจ้ากรุงพาราณสีสวรรคตแล้ว พระเจ้าโกศลก็กรีธาทัพมาล้อมนครพาราณสีไว้ มุ่งหมายยึดเอาราชสมบัติแห่งแคว้นกาสิเป็นของพระองค์ ชาวนครปิดประตูเมือง ส่งข่าวไปทูลพระเจ้าโกศลว่า บัดนี้พระอัครมเหสีแห่งพระราชยาของพวกเรา กำลังทรงพระครรภ์แก่ ไหร่ทางกายวิทยาทำนายว่า อีก ๗ วัน พระนางจะประสูติ เมื่อพระนางประสูติแล้วพวกเราจึงจักต่อสู้กัน พระเจ้าโกศลทรงยินยอมตามนั้น

อีก ๗ วันต่อมา พระอัครมเหสีก็ประสูติพระราชโอรส ประชาชนที่ใจหดหู่ที่ถอยอยู่ ก็ร่าเริงมีกำลังใจขึ้น จึงขนานพระนามพระราชกุมารนั้นว่า “อลีนจิตตกุมาร” มีความหมายว่า ทำให้จิตใจของประชาชนหายหดหู่

ชาวพาราณสีออกรบตามสัญญาที่ให้ไว้ แต่เผื่องจากไม่มีจอมทัพ จึงไม่อาจเอาชนะกองทัพโกศลได้ ได้แต่ออกรบแล้วถอยออกรบแล้วถอย

ประชาชนกราบทูลพระราชเทวีว่า ถ้าวบอยู่อย่างนี้เห็นทีจะแพ้เป็นแน่นอน จะทำอย่างไรกันดี? เรื่องทั้งปวงนี้ มงคลหัตถิ สหายของพระราชายังไม่รู้ การบอกให้เขารู้จะควรไหม? พระนางยอมรับว่าดีแล้ว ควรบอกให้เขารู้

พระนางทรงประดับพระราชโอรสให้บรรทมที่กระโจมผ้า
ทูกุลพัสดร์^๑ เสด็จไปสู่โรงช้าง ให้พระโอรสบรรทมใกล้เท้าช้าง แล้ว
ตรัสว่า “พ่อเอ๋ย สหายของท่านสิ้นพระชนม์แล้ว พวกเรากลัวท่าน
จะโทมัสถึงหัวใจแตกจึงมิได้บอกท่าน กุมารนี้เป็นโอรสแห่งสหาย
ของท่าน เวลานี้พระเจ้าโกศลยกทัพมาประชิดนคร ต้องการยึดเอา
เมืองนี้ไว้ในครอบครอง ท่านจงช่วยรักษาราชสมบัติไว้ให้โอรสของ
ท่านด้วยเถิด”

ช้างเอางวงลูบไล้พระราชโอรสน้อย ยกขึ้นวางบนกระพอง
ร้องให้อาลัยรัก วางพระราชโอรสลงในพระหัตถ์ของพระราชเทวี แล้ว
ออกจากโรงช้าง ตั้งใจว่าจักจับพระเจ้าโกศลให้ได้

พวกอำมาตย์ แวดล้อมช้างนั้นตามออกไปด้วย ช้างได้
บรรลือโกญจนาท ทำให้พลข้าศึกตกใจหนีไป เข้าทำลายค่าย จับ
มวยผมพระเจ้าโกศลไว้ได้ แล้วนำมาหมอบลงแทบพระบาทแห่ง
พระราชโอรสน้อย

พระราชโอรสนั้น ได้ทรงอภิเษกเป็นพระราชชา เมื่อพระชน
มายุได้ ๗ ขวบ ทรงพระนาม อสินจิตตราชา เสวยราชสมบัติโดยธรรม

พระศาสดา ทรงนำเรื่องนี้มาตรัสแล้ว ตรัสต่อไปว่า
อสินจิตต์ นิสสัย ฯลฯ สัพพัสโยชนกุขยฺ แปลว่า เสนาหมุใหญ่อาศัย

^๑ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ (Fine cloth)

อลีนจิตตกุมาร ร่าเริงแล้ว ต่างก็ได้ขอให้ข้างจับพระเจ้าโกศลผู้ไม่พอ พระทัยด้วยราชสมบัติของพระองค์ จับได้ทั้งเป็นฉันใด ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยกัลยาณมิตรเป็นที่อาศัยก็ฉันนั้น พึงเป็นผู้มีความเพียรสม่ำเสมอ ยังกุศลธรรมให้เกิด เพื่อบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ คือปลอดจากกิเลส ก็จะสามารถบรรลุโดยลำดับ ซึ่งธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง”

ทรงประมวลชาดกว่า พ่อข้างเป็นพระสารีบุตร ลูกข้างคือ ภิกษุผู้คลายความเพียร ส่วนอลีนจิตตกุมาร คือพระตถาคตเจ้า

ข้อคิด

๑. ลัทธิดิริจฉานเช่นข้างที่เจ็บเท่าในเรื่องนี้ ยังมีความกตัญญูทเวที่ต่อพวกช่างไม้ผู้ทำให้ตนหายป่วย แสดงถึงเป็นผู้มีใจสูง มนุษย์ควรเอาอย่างได้ มนุษย์ที่ไม่มีความกตัญญูทเวที่ เป็นมนุษย์ที่ไม่ควรคบอย่างยิ่ง

๒. กัลยาณมิตร แม้ระหว่างดิริจฉานกับคน ยังช่วยเหลือกันได้ เช่น ข้างมวงคลช่วยให้อลีนจิตตกุมาร ราชโอรสแห่งสหายนของตนได้ชนะข้าศึกและครองราชย์ มนุษย์ต่อมนุษย์ผู้เป็นกัลยาณมิตรกัน จึงควรอย่างยิ่งที่จะช่วยเหลือกันในยามวิบัติขัดข้อง

๓. สัตว์อาชาไนย ย่อมแสดงความเป็นอาชาไนยของตน โดยคุณลักษณะ คุณธรรม โดยที่สุดแม้แต่อุจจาระของช้างอาชาไนย ลอยมา ยังเป็นที่เกรงกลัวของช้างทั้งหลายฉันใด บุรุษอาชาไนยก็ฉันนั้น ย่อมแสดงความเป็นอาชาไนยของตนโดยลักษณะ โดยคุณธรรม คือเป็นผู้มีลักษณะดี มีคุณธรรมสูง มีความเสียสละเห็นแก่ส่วนรวม มีความเกรงกลัวบาป มีความรักเกียรติยศยิ่งชีวิต อยู่เพื่อความดี และยอมตายเพื่อความดี

๔. สัตว์หรือคนอาชาไนย จะไม่ยอมอยู่กับคนที่ไม่รู้ค่าของตน หรือสถานที่อันไม่เหมาะสมแก่ตน ยอมอดตายดีกว่าอยู่อย่างไร้เกียรติ

๕. คนดีเมื่อตนได้ดี ย่อมหาทางช่วยเหลือคนอื่นบ้างตามสมควร เช่นลูกช้างเมื่อพระราชานำไปสู่พระนคร ยังหาทางช่วยเหลือช้างไม้ ภรรยาและบุตรช้างไม้ ให้มีเครื่องใช้และทรัพย์ก่อนแล้วจึงไป

โอรสของพ่อ (ที่มารุกร)

ลูกๆ ควรอยู่ในโอวาทของพ่อแม่
ประพฤติตนให้เหมาะสมกับที่ท่านรักและเอ็นดู เพื่อสนองน้ำใจท่าน
เพื่อท่านจักไม่เสียใจในการกระทำของเรา
บุตรธิดาที่อยู่ในโอวาทของบิดามารดานั้น
ย่อมได้รับผลดีเสมอ มีแต่ทางเจริญรุ่งเรือง
ไม่มีทางเสื่อม ที่มารวมมารดั่งอยู่ในโอวาทของพระบิดา
ได้ครองแคว้นถึงสองแคว้น...

อย่าเห็นแก่กาลยาว
อย่าเห็นแก่กาลสั้น

ในอดีตกาล ดินแดนแห่งแคว้นกาสิและแคว้นโกศลนั้น มี
พรหมแดนติดต่อกัน แคว้นกาสิมีพาราณสีเป็นราชธานี พระราชา
แห่งแคว้นนั้นทรงพระนาม “พรหมทัต” ส่วนแคว้นโกศลมีสавดี
เป็นราชธานี พระเจ้าโกศลทรงนาม “ทีฆิติ” เป็นผู้ครอง

พระเจ้าพรหมทัต มีพระประสงค์จะรวม ๒ แคว้นให้เป็น
อาณาจักรเดียวกัน จึงทรงกรีธาทัพมาสู่ราชธานีแห่งแคว้นโกศล
ทรงให้ราชทูตเชิญพระราชสารไปยังพระเจ้านทีฆิติโกศล ใจความใน
พระราชสารว่า

บัดนี้ หม่อมฉันพรหมทัต จอมคนแห่งแคว้นกาสิ ได้ยก
กองทัพอันเป็นเกียรติยศยิ่ง มาตั้งค่ายอยู่ ณ ชานพระนครสавดี
ด้วยประสงค์จะจำเริญทางพระราชไมตรีกับกษัตริย์แห่งแคว้นโกศล
หม่อมฉันรู้สึกมานานแล้วว่า แคว้นทั้งสองคือกาสิและโกศลนั้น ควร
จะเป็นทองแผ่นเดียวกัน หากพระองค์ทรงพิจารณาด้วยปัญญาอัน
ยิ่งแล้วว่า กาสิมีเกียรติยศพอที่พระองค์จะทรงรับราชไมตรีได้ ก็ขอ
ให้ทรงจัดกองทัพออกไปจำเริญพระราชไมตรีต่อกัน หากเฉยอยู่ ทาง
กาสิจะถือว่าแคว้นโกศลลบลู่พระราชแห่งชาวกาสิทั้งปวง ผลแห่ง
การลบลู่ นั้น จะเป็นภัยแก่แคว้นโกศลอย่างมาก

พระเจ้านทีฆิติโกศลได้รับพระราชสารแล้ว ทรงปรึกษาอำมาตย์
ราชมนตรีทั้งปวง รวมทั้งเสนาบดีผู้ถือกำลังทหารด้วย ที่ประชุมมี
ความเห็นเป็นสองฝ่าย คือหนึ่งเห็นว่า ควรต่อสู้เพื่อกู้เกียรติกษัตริย์

และฐานะของแคว้นอิสระไว้ว่ ข้อความในพระราชสารพระเจ้าพรหม
ทัตนั้น ผู้สันตติทางการเมือง ย่อมแปลความหมายออกมาว่า ทรง
ต้องการดินแดนแคว้นโกศลทั้งมวลไว้อยู่ในปกครองของพระองค์

อีกฝ่ายหนึ่งก็เห็นด้วย ในเรื่องการรักษาฐานะแห่งกษัตริย์
ของตนและกู่เกียรติยศแห่งแคว้นอิสระเช่นโกศล แต่ห่วงอยู่ในเรื่อง
ของกำลังพล เพราะโกศลเป็นเมืองสงบ ไม่เคยคิดรุกรานใคร จึง
มิได้ปรนปรี้อทหารและช้างม้าไว้เพื่อสงคราม ที่มีอยู่บ้างก็มีมือก็ล้า
ลงเพราะขาดการฝึกฝน อนึ่งเล่า กำลังพลคือทะเล้าวทหารของ
โกศลก็มีน้อย ไม่พอต่อลู่กองทัพอันเกรียงไกรของพระเจ้าพรหมทัต หาก
จะสู้รบก็พอทำได้ แต่จะหวังชนะนั้นยาก ธรรมดาการรบ ย่อมต้องการ
ชัยชนะ เมื่อแน่ใจว่าต้องพ่ายแพ้แน่นอนจะรบทำไมให้เปลืองกำลัง
พล เสียชีวิตเลือดเนื้อของราษฎร ยอมรับเป็นประเทศราชของพระเจ้า
พรหมทัตเสียมิตีกว่าหรือ

หลังจากประชุมปรึกษาหารือกันอยู่เป็นเวลานานแล้ว ที่
ประชุมถวายความเห็นว่ พระราชาและพระมเหสีซึ่งกำลังทรง
ครรภ์แก่ ควรเสด็จหนีออกจากพระนครเสีย สำหรับทางพระนคร
นั้น เสนาบดีและมุขอำมาตย์ทั้งหลายจะรับผิดชอบแทนพระองค์

พระเจ้าที่มีดีโกศล ทรงเชื่อคำแนะนำของที่ประชุม พระองค์
ทรงเตรียมการจะปลอมพระองค์ พร้อมด้วยพระมเหสีเสด็จหนีไป
อยู่ทางปัจฉิมเขตต์

ราตรีนั้น ทั้งพระราชากับพระราชินีมีอาจบรบทหลับได้ โดยเฉพาะพระราชินีนั้นทรงกรแสงอยู่ตลอดเวลา พระนางประสูติมาเป็นขัตติยนารี ทรงเป็นอุภโตสุชาติ เคยประทับแต่ในรั้ววัง ไม่เคยต่อความลำบากตรากตรำ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็อดที่จะคิดมากไม่ได้ว่า ทางข้างหน้าจะเต็มไปด้วยขวากหนามทุรกันดาร พระนางจะทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ได้อย่างไร ประหนึ่งมัจฉาชาติเคยว่ายวนอยู่ในวาริ เมื่อมีเหตุต้องเกลือกกลิ้งอยู่บนบก ก็เป็นเรื่องธรรมดา

พระราชากับพระยี่ภู่ อันพระราชินีทรงเกลือกกลิ้งครวญอยู่ ลูบพระปฤษฎางค์ของพระนางเบาๆ พลางปลอบประโลม

“นี่เสียเถิดน้อง การร้องไห้ไม่มีประโยชน์อะไร ไม่ทำให้พระเจ้าพรหมทัตยกทัพกลับไปได้ เราคิดหาทางแก้ไขทางอื่นเถอะ อย่าเอาแต่ร้องไห้เลย เวลานี้น้องกำลังมีครรภ์แก่ ขอให้เห็นแก่ลูก”

“มันอยากร้องไห้ค่ะ” พระนางทูลพระสวามี “อยากร้องไห้ค่ะ ร้องไห้เพื่อประชาชนชาวโกศลและแคว้นโกศล”

พระเจ้าทีฆิติโกศลหนึ่ง พระองค์ทรงตรองอย่างลึกซึ้งซึ่งว่า พระองค์ทรงเป็นจอมคนในแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องปกป้องประชาราษฎร์ เมื่อมีภัยมาสู่แคว้น พระองค์ได้รับส่วยจากราษฎรทุกๆ ปี เขาเหล่านั้นยกย่องพระองค์ไว้ในตำแหน่งสมมติเทพ เพื่อปกป้องเขาให้พ้นจากการเบียดเบียนของศัตรูภายนอก และเพื่อบำบัดทุกข์อันจักเกิด

ขึ้นภายในพระราชอาณาเขต เมื่อมีภัยมา ถึงพระองค์ไม่อาจปกป้อง
เขาได้ สมควรแล้วที่พระองค์จะสละบัลลังก์ โดยไม่ต้องหวนกลับมา
อีกเลย คนเราเมื่อรู้ตัวว่าไม่มีความสามารถในหน้าที่ ก็ไม่ควรเหนียว
รั้งเอาหน้าที่นั้นไว้สำหรับตน เพราะเป็นการกีดกันคนผู้สามารถ ทำให้
งานหยุดชะงัก ไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร

“เรามีกำลังน้อย” พระเจ้าโกศลตรัส พระเนตรจ้องฝ่าผนัง
นึ่ง “น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟเป็นธรรมดา อนึ่ง ผู้มีปัญญาไม่ควรคิดหาญ
สู้สิ่งที่แน่นอนว่าไม่มีทางจะสู้ได้ น่องอย่านึกว่าเราเป็นคนขลาด
แต่เราเกรงจะนำราษฎรไปตายเสียเปล่า เหมือนปล่อยแมลงเฝ้าเข้า
กองไฟ มีแต่ความพินาศจะเกิดขึ้น

ทั้งพระราชอาและราชินีปลอมพระองค์เป็นชาวชนบทเสด็จ
หนีออกจากพระราชวังในคืนวันหนึ่ง ไปอาศัยอยู่ ณ บ้านช่างหม้อใน
เขตแคว้นกาลลี ช่างหม้อสองสามีภรรยาต้อนรับพระราชอาและราชินี
อย่างดียิ่ง เขามีได้รู้ว่าผู้ที่มาอาศัยอยู่นั้นเคยเป็นจอมคนแห่งโกศล
รัฐ แต่เขาก็รู้สึกเหมือนกันว่า อาคันตุกะทั้งสอง มีอะไรหลายอย่าง
ที่ไม่เหมือนคนสามัญอย่างที่เขาคเคยเห็นมา

ณ บ้านช่างหม้ออันตั้งอยู่แนวป่าเขตแคว้นกาลลีนั้น พระ
ราชินีทรงรู้สึกว่อากาศดี ปลอดภัยโปร่งร่มรื่น พระนางมีความสบาย
อีกแบบหนึ่ง ต่างจากในพระราชวังหลวง *สิ่งที่พระนางทรงดำริว่าจะต้อง
ลำบากนั้น เมื่อทรงคุ่นเข้าก็เป็นความสบาย*

ทำนองเดียวกับคนส่วนใหญ่ ที่ชอบคิดชอบवादภาพแห่งความลำบากยากเข็ญ เมื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง เขาคิดว่าเขาจะอยู่ไม่ได้ เขาสืมคิดไปว่า คนที่อยู่ในสภาพนั้น เขาอยู่กันได้อย่างไร ทำไมเขาจึงอยู่ได้-ความเคยชิน-ความเคยชินนั่นเอง ทำให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอยู่ได้ ในทุกสภาพที่ตนจำเป็นจะต้องอยู่

“เคยแล้วสบาย” คำนี้ทรงความจริงไว้ได้ทุกกาล ทุกสมัย และแก่คนทุกคน แก่สิ่งมีชีวิตทุกจำพวก ทำไมมนุษย์จึงไม่ค่อยพอใจในสภาพที่ตนอยู่ เบื่อหน่าย ระอิดระอา แต่พอจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่ก็กลัวความลำบาก ความช่างคิดช่างกลัวของเขานั้นเอง ทำให้เขามีความทุกข์กังวลไม่รู้จักจบสิ้น เขาสืมนึกไปว่า มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอยู่ได้ในทุกฐานะ ขอให้เคยเสียอย่างเดียวเท่านั้น ทำไมเด็กขาหัก ตาพิการ แขนขาดจึงยังยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่ได้ ทำไมจึงไม่ทุกข์ทรมานไหม้จนตายไป

“ตัวอย่างนี้ลูกของเราจะต้องแข็งแรง มีอนามย์ดี” วันหนึ่งพระราชบุตรกับพระราชินี เมื่อประทับอยู่ด้วยกันที่เนินเตี้ยๆ แห่งหนึ่ง

“ถ้าลูกมีอนามย์ดี หม่อมฉันก็มีความสุขพะคะ” พระราชินีทูล

“ความรักของเราสองมารวมอยู่ที่ลูก” พระราชาทรงเปรย

“เราจะให้ลูกศึกษาเล่าเรียนอย่างไรเพคะ เมื่อเราต้องหลบซ่อนอยู่อย่างนี้?” พระราชินีทูล มีแววแห่งความวิตกกังวล

“ไม่ยากเลย” พระราชาตรัส “เมื่อเดิบบ๊อบบอสสมควร เราก็ส่งไปสำนักตักกสิลา ส่งไปอย่างเด็กที่ยากจน แก่มีโอกาसอยู่ใกล้ชิดอาจารย์ และมักเรียนดีกว่าเด็กที่เสียเงินให้อาจารย์”

“ลูกพระราชาต้องไปเรียนอย่างเด็กอนาถาหรือเพคะ? น่าสลดใจเหลือเกิน หม่อมฉันอาจทนไม่ได้”

“เวลานี้เราไม่ได้เป็นพระราชาแล้ว เราเป็นคนธรรมดาและเป็นคนธรรมดาที่ยากจน อยู่ในสภาพที่น้องก็รู้ดีอยู่แล้ว”

“หม่อมฉันพยายามให้ลืมความสวดสบายในพระราชฐาน พยายามปลุกความพอใจในสภาพใหม่ แต่มีน้อยครั้งเหลือเกินที่จะสำเร็จได้ เมื่อจะทำอะไร ก็อดนึกไม่ได้ว่าเคยมีคนทำให้ การระลึกถึงอดีตเรื่องนี้ยังทรมานใจหม่อมฉันอยู่” พระราชินีทูล

“พยายามลืม พยายามลืมอดีตอันสวดสบาย!!!” เรื่องนี้สตรีลืมได้ยากมาก ถ้าเคยสบายมาแล้ว เธอจะระลึกถึงแต่ความสบายนั้น ความทุกข์นั้นสตรีลืมได้ง่ายกว่าความสุข เธอจะได้รับความทุกข์ทรมานมาปานใดก็ตาม พอได้รับความสุขในระยะหลัง เธอก็ลืม

ความทุกข์อันนั้น ส่วนชายมักจดจำความทุกข์มากกว่าความสุขที่เคยได้รับ เพศชายจึงมักเล่าแต่เรื่องความลำบากที่เคยผ่านมา ส่วนเพศหญิงชอบเล่าแต่เรื่องความสุขที่เคยได้รับ เธอชอบความโอ้อ่า หรือความสุขกระจุกกระจิกที่มีคนคอยพะเน้าพะนอเอาใจ ส่วนเพศชายนั้นชอบสนใจในความสุขที่คนอื่นยกย่องให้เกียรติว่าเป็นคนสำคัญ มีความสามารถสูง เป็นวีรชนอัจฉริยมุขย์ อะไรทำนองนี้

“เรื่องเหล่านี้ต้องอาศัยเวลา” พระราชาทรงพลอบ “อีกหน่อย น้องก็ลืมไปเอง ความคุ่นกับป่าเขา เมื่อเข้าเมืองก็เกิดความรำคาญ”

แสงแดดอ่อนสายัณห์ส่องต้องผิวกาย ขับให้พระฉวีของพระราชินีดูเปล่งปลั่ง นวล และสดใส ลมพัดมาเบาๆ เคล้าด้วยเสียงนกเล็ก ๆ ลานหญ้าขจีพรรณ ฝน เบื้องหน้า อันธรรมชาติสรรไว้ มองดูชื่นตา สิ่งเหล่านี้ล้วนอำนวยความสุขแก่มนุษย์ผู้แสวงหาวิเวก และพอใจในวิเวกนั้น

“เมื่อไหร่จะครบกำหนดคลอด” พระราชาตรัสถามเพ่งพระเนตรมาจับอยู่ที่พระพักตร์แห่งราชินี, พระนางเออหลบสายพระเนตรลงต่ำ มีพระอาการขวยเส็กน้อย

“หม่อมฉันคิดว่าคงไม่เกินเดือนหน้า” ทูลตอบทั้งพระเนตรยังมองดูพื้นหญ้าอยู่

“ขอให้เขเป็นชายเถอะนะ จะได้ไม่ต้องเป็นห่วงมาก” พระราชาตรัส

“หม่อมฉันขอให้เขาเป็นคนดี จะเป็นหญิงหรือชายก็ไม่ว่า”

“ขอให้เขาเป็นคนดี” เป็นความปรารถนาสูงสุดของมารดาบิดาที่ต้องการเห็นลูกเป็นคนดี มีศีลธรรมอยู่ในโอวาท ไม่ประพฤติ นอกสู่นอกรอยแห่งจารีตอันดีงาม เป็นความปลื้มใจอย่างสูงสุดของพ่อแม่ที่ได้พึงกิตติศัพท์ว่าลูกของตนเป็นคนดี การประพฤติตนเป็นคนดีนั้นเป็นการตอบแทนคุณของพ่อแม่อย่างหนึ่ง ซึ่งลูกทุกคนไม่ควรลืม คนอื่นๆ ได้ยินกิตติศัพท์คุณความดีของเราอาจมีบ้างที่มีจิตริษยา แล้วหาทางทับถมขุดคุ้ยเอาเรื่องอันจริงบ้างไม่จริงบ้างมาเกลี้ยกลบคุณความดีนั้น แต่ความรู้สึกเช่นนี้จะไม่มีในมารดาบิดาเลยเป็นอันขาด ขอให้ลูกๆ แน่ใจในเรื่องนี้

ทางฝ่ายพระเจ้าพรหมทัต เมื่อครองแคว้นโกศลได้อีกแคว้นหนึ่งแล้ว ก็ส่งคนที่ยิวตามหาพระเจ้าที่ซีติ ด้วยเกรงพระทัยว่าพระเจ้าที่ซีติโกศลจะช่องสมผู้คนมาตีเมืองคืนในภายหลัง พระองค์ทรงประกาศว่า หากใครจับพระเจ้าโกศลได้ หรือเพียงแต่ทราบที่อยู่แล้วทูลให้ทราบ จะทรงประทานรางวัลอย่างงาม และทองเท่าลูกฟักพระเจ้าพรหมทัตประทับอยู่ ณ ลาวตติราชธานีของแคว้นโกศลต่อมาอีกนาน พระองค์ยังไม่มีความกำหนดการว่าจะเสด็จกลับพาราณสีเมื่อใด

เป็นธรรมดาที่เมื่อมีนายคนใหม่มาครอง ราชฎรที่ยังจงรักภักดีต่อพระราชาองค์เก่า ก็กระด้างกระเดื่องบ้าง ไม่ยอมเสียส่วยภาษีตามกำหนดบ้าง แข็งขืนต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองบ้าง พระเจ้าพรหมทัตรับสั่งให้ประหารชีวิตเสียเลยก็มาก ประการหนึ่ง เพราะทรงถือว่ามิใช่ราชฎรของพระองค์ อีกประการหนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นความเด็ดขาด ไม่ให้ราชฎรคนอื่นถือเป็นเยี่ยงอย่าง

มีอยู่ระยะหนึ่ง พระราชินีทรงแพ้พระครรรค์ อยากเสวยน้ำล้างพระแสงดาบของพระเจ้าพรหมทัต อยากทอดพระเนตรจาดรุรงคินีเสนา คือทัฬหชัง ทัฬหมา ทัฬหถและทัฬหพลเดินเท้าของพระเจ้าพรหมทัต

อาการแพ้ท้องนั้น เป็นความอยากอย่างรุนแรง ยากที่จะหักห้ามได้ มักเกิดแก่สตรีทุกคน แตกต่างกันในความปรารถนา บางคนอยากกินดิน บางคนอยากกินขี้เถ้า บางคนอยากสูบบุหรี่และกินเหล้าทั้งๆ ที่โดยปกติตนไม่เคยมีความต้องการเลย เมื่ออยู่ในอาการแพ้ท้องเช่นนี้ สามิและญาติมักตามใจแสวงหาสิ่งที่ต้องการ

พระราชินีได้ทูลเรื่องนี้แก่พระเจ้าโกศล

“อยากได้น้ำล้างพระแสงดาบของคนอื่นไม่อยาก อยากได้เสวยน้ำล้างพระแสงดาบของพระเจ้าพรหมทัตเสียด้วย” พระราชาตรัส “ไม่เพียงแต่อย่างเดียว ยังอยากจะดูกองทัพของเขาอีก พี่ไม่รู้จะไปเอามาได้อย่างไร และจะจัดกองทัพอย่างไร”

“หม่อมฉันไม่ได้บังคับหรือขอร้องให้พระองค์จัดให้” พระราชินีทูล “หม่อมฉันเพียงแต่เล่าอาการแพ้ท้องให้ทรงทราบเท่านั้น อยู่ด้วยกันเพียงสองคนเท่านั้น ถ้าไม่เล่าให้พระองค์ฟัง ก็ไม่ทราบจะเล่ากับใคร”

“ไม่ทราบจะเล่ากับใคร” ความรู้สึกอันนี้เป็นความอึดอัด คับแค้นอย่างยิ่งประการหนึ่งของมนุษย์ หากมีเรื่องคับอกใดๆ แล้ว ไม่มีที่ระบาย ไม่มีบุคคลซึ่งเป็นที่ไวใจว่าจะระบายความรู้สึกอันนั้นได้ เขาจะรู้สึกอึดอัดรำคาญฟุ้งซ่าน แต่เมื่อได้ระบายเสียแล้ว ความหนัก ก็เป็นเบา ไม่เพียงแต่ความทุกข์ ความผิดหวังดอก แม้ความสุขความสมหวังก็ทำนองเดียวกัน เมื่อเกิดขึ้นแล้วมนุษย์เราก็อยากจะบอกเล่าให้ใครสักคนหนึ่งฟัง เขาไม่จำเป็นจะต้องแก้ปัญหานั้นได้ เพียงแต่ยินดีรับฟังเท่านั้น ก็มีล้วนช่วยผู้เล่าได้มาก

พระราชาทรงวิตกกังวลอย่างมาก ทรงดำริอยู่เกือบตลอดเวลาว่า จะได้สิ่งที่พระราชินีทรงประสงค์มาได้อย่างไร พระราชินีก็ซุบซิบดลตามวันเวลาที่ล่วงไป เพราะพระอาการแพ้พระครรภ์นั้นเป็นต้นเหตุ พระนางทรงเห็นพระทัยพระสวามีเหมือนกันว่า สิ่งที่พระนางทรงประสงค์นั้นเป็นสิ่งยากที่จะสนองได้ แต่ความกระวนกระวายอันเกิดจากความอยากนั้น คอยรบกวนพระทัยให้ดิ้นรนเร้าร้อนอยู่เสมอ พระนางเสวยไม่ได้ บรรทมไม่หลับ

เมื่อเป็นดังนี้ ก็สุดที่พระราชาก็ทรงทนดูอีกต่อไป จึงเสด็จ
เสด็จรอดเข้าไปในเมืองสาวัตถี ไปหาพราหมณ์บุโรหิตผู้เคยถวาย
อรรถศาสตร์แก่พระองค์ พระองค์ทรงทราบดีว่า ตำแหน่งพราหมณ์
บุโรหิตผู้ถวายอรรถศาสตร์นั้นเป็นตำแหน่งถาวร แม้จะเปลี่ยน
พระราชแล้ว เปลี่ยนเสนาบดีแล้ว แต่ตำแหน่งนี้ก็ไม่เปลี่ยนแปลง

พราหมณ์บุโรหิตเห็นแล้วจำได้ และเป็นคนที่มีกตัญญู
จึงต้อนรับพระราชาด้วยอาการอันดี ถวายการวะอันควรแก่ฐานะ
พระราชารู้บัลลังก์ทรงปลื้มพระทัย ที่ได้เห็นพราหมณ์บุโรหิตมี
น้ำใจเช่นนั้น การแสดงความเอื้อเพื่อแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากนั้นเป็นสิ่ง
มีคุณค่าอย่างยิ่ง เหมือนราดรอดอุทกหลงสู่พื้นดินอันแห้งผาก พื้นดิน
นั้นยอมพลันดูดซึมเอาไว้ทั้งหมด การเอื้อเพื่อแก่คนที่มั่งคั่งพรั่ง
พร้อมอยู่แล้ว เขาไม่ค่อยจะเห็นความเอื้อเพื่ออันเป็นสิ่งสำคัญ เหมือน
รควาริลงไปในพื้นดินอันเจิ่งนองด้วยน้ำ มีแต่จะหลากลั่นไปสู่ที่อื่น

พราหมณ์บุโรหิตแสดงความเสียใจต่อพระราชาก็ต้อง
นิราศบัลลังก์ และพำนักถึงพระคุณซึ่งพระราชาก็ได้ชุบเลี้ยงให้มี
ความสุขสบายมาเป็นเวลานานปี พร้อมทั้งบุตรและภรรยา เขามี
คุณธรรมสูงพอที่จะระลึกถึงพระคุณของผู้มีคุณได้ การคบกับคนมี
คุณธรรมนั้น มีความปลอดภัยและนำความสุขใจมาให้เสมอ เขา
กราบทูลพระราชว่า มีสิ่งใดที่เขาพอจะช่วยเหลือได้ก็จะยินดีทำทุกอย่าง

มาถึงจุดที่พระราชาทรงประสงค์ พระองค์จึงได้เล่าเรื่อง
ทั้งปวงให้พราหมณ์ปุโรหิตทราบ แล้วตรัสว่า

“ข้าพเจ้าอยากจะปรึกษาอาจารย์ว่าจะทำอย่างไรดี อยากจะ
ขอปัญญาอาจารย์เป็นที่พึ่งสักครั้งหนึ่ง”

พราหมณ์ปุโรหิต ผู้อันพระราชาทรงเรียกว่า “อาจารย์”
นั้น เมื่อทราบแล้วก็ทรงหนักใจอยู่ เขามีอาการตรองนิ่งอยู่เป็นนาน
ในที่สุดจึงกราบทูลว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าจะพยายามช่วยเรื่องนี้ให้สมพระประสงค์
แต่ขอเวลาสักเล็กน้อย เป็นเรื่องใหญ่อยู่เหมือนกัน ไว้ขึ้น ๑๔ ค่ำ
ขอพระองค์เสด็จมาฟังใหม่อีกครั้งหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าจะพยายาม
สนองคุณพระราชาธิบดีจนสุดความสามารถ”

ความจริงพราหมณ์ปุโรหิตผู้ถวายอรรถศาสตร์แก่พระเจ้า
โกศลนั้น ว่าโดยฐานะก็เป็นทั้งอาจารย์และเป็นทั้งสหายอันเป็นที่รัก
เขาทั้งสองต่างมีความเคารพนับถือในฐานะของกันและกัน

เมื่อพระเจ้าทีฆิติเสด็จกลับแล้ว วันรุ่งขึ้นพราหมณ์ปุโรหิต
จึงเข้าเฝ้าพระเจ้าพรหมทัต พระราชาองค์ใหม่ทรงทักทายปราศรัย
อย่างดี พระองค์ทรงทราบเหมือนกันว่า ตำแหน่งปุโรหิตนั้นไม่เป็น
ภัยกับใคร

“อาจารย์มาแต่เช้า มีธุระอะไรหรือ? แต่ทำไมดูอาจารย์มี
สีหน้าเศร้าหมองไป?” พระราชาตรัส

“ทោះ” บุโรहितทูล “เมื่อคืนนี้ข้าพระพุทธเจ้าฝันไป”

“ฝันเรื่องอะไร อาจารย์ เกี่ยวกับข้าพเจ้าหรือเปล่า?”

“เกี่ยว พระเจ้าข้า”

“ไหนลองเล่าไปซิ ดีหรือร้ายประการใด” พระเจ้าพรหมทัต
ตรัสอย่างรวดเร็ว

“ข้าพระพุทธเจ้าฝันไปว่า พระแสงดาบของพระองค์ลูก
โพลงเป็นไฟ มีรัศมีสีรุ้งงามระยับ พระเจ้าข้า”

“แล้วอย่างไรอีก?”

“ครู่หนึ่งผ่านไป พระแสงดาบนั้นก็กลิ้งลงไปแช่อยู่ในน้ำ
และไฟก็ไม่ดับ พระเจ้าข้า”

พระเจ้าพรหมทัตตะลึงต่อความฝันนั้น ประทับนั่งอยู่ครู่หนึ่ง
แล้วตรัสว่า “เอ จะมีเหตุดีร้ายประการใดนะอาจารย์”

“ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่า ตามลักษณะความฝัน เป็นนิมิตรดี
สำหรับพระองค์ พระเจ้าข้าฯ”

พระราชาทรงยิ้ม “ดีอย่างไรนะ ท่านอาจารย์”

“การที่พระแสงดาบลุกเป็นไฟนั้น เป็นการแสดงกฤษฎา
ภินิหารแห่งพระองค์ และที่ว่าพระแสงดาบลึกลงไปในน้ำแล้วไม่ดับ
นั้น พระองค์จะได้บรูษผู้มีความสามารถมาใช้ในราชการในโอกาส
ต่อไป พระเจ้าข้าฯ”

“เออ อย่างนี้ค่อยเข้าทีหน่อย” พระราชาตรัสอย่างพอ
พระทัย

“แต่ข้าพระองค์มาคิดด้วยเกล้าว่า” พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูล
ต่อไป “ตั้งแต่พระองค์ปราบดาภิเษกเสวยราชย์ในแคว้นโกศลนี้ มี
ข้าราชการจำนวนมากมายั้งใหม่และเก่า ผู้รับราชการสนองพระเดช
พระคุณ ยังมิได้เข้าพิธีตีมน้ำพิพัฒน์สัตยา คือการให้สัตย์สาบานว่า
จะจงรักภักดีต่อเบื้องยุคลบาทพระเจ้าข้า”

“เรื่องนี้สำคัญเหมือนกัน” พระราชาตรัส “ข้าพเจ้าเฝ้าอยู่
เรื่องอื่นจนลืมนึกไป”

“สำคัญมาก พระพุทธเจ้าข้าฯ” ปุโรหิตทูล “คนจำนวนมากฯ

ยากที่จะรู้ว่าคนไหนชื่อสัตย์สุจริต หรือไม่ชื่อสัตย์ ในการทำพิธี
แข่งน้ำนั้น ต้องนำพระแสงดาบของพระองค์ลงในภาชนะอันมีลักษณะ
เป็นพานใหญ่ เพื่อเป็นที่เกรงขามของปวงข้าราชบริพาร หากใครไม่
ชื่อสัตย์สุจริต ก็ให้คิดเกรงพระแสงดาบอาญาสิทธิ์นั้น แล้วแจกน้ำ
ในพานใหญ่นั้น ให้ดื่มโดยทั่วกัน”

“เข้าที่อาจารย์ ข้าพเจ้าจะสั่งให้เตรียมการนี้เร็วที่สุด”

พระราชชาตรี

“มีอีกประการหนึ่งพระเจ้าข้า” บุโรहितกุล “คือตั้งแต่
พระองค์ครองราชย์ในแคว้นโกศลแล้ว ราษฎรชาวโกศลงยังไม่ได้เห็น
ความสง่างามแห่งพระองค์อย่างใกล้ชิดแท้จริง ในระหว่างที่ประทับ
อยู่ในท่ามกลางจตุรงคินีเสนาเลย แสนยานุภาพแห่งกองทัพพระเจ้า
พรหมทัตนั้น เป็นที่เลื่องลือไปทั่วชมพูทวีป แต่ชาวโกศลงยังไม่ได้ศึกษา
อย่างเต็มตา วันที่พระองค์เดินทัพเข้าสู่สาวัตถีนั้น ประชาชนส่วน
ใหญ่ตกใจกลัว จึงพากันหลบหนี ไม่กล้าอยู่ชม ข้าพพระพุทธเจ้าเห็น
ว่า ถึงเวลาอันสมควรแล้วที่พระองค์จะจัดให้มีการสวนสนามของกอง
ทัพทั้ง ๔ เหล่า และพระองค์ทรงตรวจพลด้วยพระองค์เอง ทรงผูก
สอดเครื่องรบอย่างครบครัน คัมภีร์โบราณย่อมว่า กษัตริย์สง่างาม
เมื่อผูกสอดเครื่องรบและอยู่ในท่ามกลางจตุรงคินีเสนา”

“เห็นด้วย-ท่านอาจารย์! ข้าพเจ้าจะให้เตรียมการเรื่องนี้
โดยเร็ว” พระเจ้าพรหมทัตตรัส

ถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พระเจ้าที่ซีติโกศลก็เสด็จลอดมาหาพราหมณ์
บุโรहित-พระสหาย พระองค์ได้ทราบว่สิ่งทีพระองค์ประสงค์นั้น
สำเร็จไปแล้วทุกประการโดยปัญญาของบุโรहित พระองค์ทรงปลื้ม
พระทัย เข้าสวมกอดบุโรहित โดยมีได้นึกว่ครั้งหนึ่งพระองค์เคยทรง
เป็นพระราชาของเข่า พระองค์ได้น้ำแ่พระแสงดาบของพระเจ้า
พรหมทัตไปให้พระราชินีสมประสงค์ ยังเหลืออีกเพียงประการเดียว
คือการดุกองทัพอของพระเจ้าพรหมทัตสวนสนาม สำหรัเรื่องนี้
พราหมณ์บุโรहितได้นัดแนะวันเวลาและสถานที่สำหรัพระราชินี ไว้
เรียบร้อยหมดแล้ว

พระเจ้าที่ซีติโกศลเสด็จกลับไปแล้ว นำน้ำไปให้พระราชินี
พระนางทรงดีพระทัยเหลือล้น เมื่อดื่มแล้วอาการแพ้พระอุทกรักระงับ
ลงส่วนหนึ่ง ทรงมีอาการแ่่มขึ้นขึ้น เหมือนต้นข้าวที่ขาดน้ำมาเป็น
เวลานานได้พระพิรุณหลังให้ฝึนน้ำเจ็งนอง ต้นข้าวนั้นก็ฟื้นจากอาการ
ชบเข่า

ฝ่ายพราหมณ์บุโรहित ก็มีความปลาบปลื้มอย่างเหลือล้น ที
ได้ช่วยให้ความประสงค์ของพระราชาและพระราชินีสำเร็จลุล่วงไป
ด้วยดี แลในการช่วยนั้นเข่ามิได้เบียดเบียนให้พระเจ้าพรหมทัต
ต้องทรงเดือดร้อนแต่ประการใด ยังจะอำนวนยประโยชน์แก่พระเจ้า
พรหมทัตเสียอีก รวมความว่ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เข่า
ประจักษ์ดีว่ ความกตัญญูทีไม่มีกตเวทีนั้น เป็นสิ่งไร้ประโยชน์แก่
บุพการี พุดให้เข้าใจง่ายกว่านี้ก็ว่ ความสำนึกคุณอย่างเดียว โดย

ไม่มีการตอบแทนคุณบ้างนั้น ผู้ทำอุปกัระก่อนไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย

ถึงวันเวลาที่พระเจ้าพรหมทัตจะทรงตรวจพลสวนสนาม พราหมณ์ปุโรหิตได้ทราบหมายกำหนดการหมดแล้ว จึงแจ้งแก่พระราชาสีสีโกศลให้นำพระราชินีมาแอบซ่อนอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง ซึ่งกองทัพทั้งสี่จะต้องเดินผ่าน ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปโดยเรียบร้อย ข้อเสนอแนะของพราหมณ์ปุโรหิตเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าพรหมทัตเป็นนักหนา เพราะเป็นการเสริมพระบารมีแห่งพระองค์อย่างไม่เคยมีมาก่อน ตั้งแต่พระองค์ทรงครองแคว้นทั้งสองมา การทำอะไรด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและประกอบด้วยปัญญานั้นมักอำนวยประโยชน์แก่ผู้ทำและผู้รับเสมอ

อาการแพ้พระอุทรของพระราชินีระงับลงโดยสิ้นเชิง ทรงมีพระอาการผ่องใสขึ้นทุกๆ วัน จนถึงกำหนดทศมาสก็ประสูติพระราชโอรส งดงามสมลักษณะแห่งขัตติยราชกุมาร เป็นที่พอพระทัยของพระชนกชนนีเป็นนักหนา ทรงบำรุงเลี้ยงอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทรงทำได้ พระราชกุมารทรงมีพลานามัยสมบูรณ์ ได้รับขนานพระนามว่า “ทิวาฑู” (ทิวาฑู = ทิวาฑู ผู้มีอายุยืน ฯลฯ)

เวลาล่วงมาอีก ๑๖ ปี หลังจากพระราชกุมารประสูติแล้ว แปลว่า บัดนี้ ทิวาฑูพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา พระชนกชนนีก็ทรงปรึกษากันที่จะส่งพระโอรสไปศึกษา ณ สำนักอาจารย์ทศปาโมกข์

เมืองตักกสิลา ชาวเมืองพระเจ้าพรหมทัตทรงประกาศจับพระเจ้าโกศลนั้นยังมิได้เพิกถอน พระเจ้าโกศลเองก็ทรงทราบเรื่องนี้ดี พระองค์ทรงหวังวิตกอยู่เสมอว่า อาจถูกจับทั้งหมดคือ พ่อ แม่ และลูก

“เราควรส่งลูกเราไปอยู่เสียในที่ห่างไกล” พระราชาทรงปรารภในเย็นวันหนึ่ง “หากเราทั้งสองถูกจับ ก็ยังเหลือลูกอยู่”

“เหตุผลที่จะทรงส่งลูกไปเรียนมีเท่านี้หรือ?” พระราชินีทูลถาม

“นี่เป็นเหตุผลประการหนึ่ง” พระราชาตอบ “อีกประการหนึ่งคือลูกเราเป็นชาย ธรรมดาชายควรจะมีความรู้เป็นเครื่องประดับกายจึงจะงาม และควรอยู่ห่างพ่อแม่บ้าง เมื่อถึงเวลาอันควร มิฉะนั้นแล้วต่อไปภายหน้า เมื่อหาบิดามารดาไม่แล้ว จะปกครองตัวเองไม่ได้”

“หม่อมฉันไม่อยากจะเขาจากไปเลย” พระราชินีทูล “อยากให้เขาอยู่ใกล้ๆ ตลอดชีวิต มันเป็นความอบอุ่นเป็นความสุข”

“พ่อแม่ทุกคนมีความรู้สึกอย่างนี้ทั้งนั้น แต่ต้องตัดใจ-ตัดใจเพื่ออนาคตของลูก เพื่อลูกจะได้มีโอกาสสร้างชีวิตของตนเอง-ด้วยลำแข้งลำขาของตนเอง พ่อแม่ทุกคนรักลูก อยากให้ลูกอยู่ใกล้ตลอดชีวิต แต่เมื่อจำเป็นก็ต้องยอมให้พรากจากไป เขาจากไป

เพื่อความดีมิใช่ไปเพื่อความร้าย หรือความล้มเหลว อนาคตนั้น เราสร้างให้ลูกได้เหมือนกัน แต่สร้างได้เพียงเล็กน้อยหรือเพียง แหะแหวเท่านั้น ส่วนใหญ่เขาต้องทำเอาเอง การให้เขาจากไปชั่วคราว ทำให้เขามีประสบการณ์ในชีวิต ให้เขาได้มีโอกาสเทียบเคียงระหว่างการอยู่กับพ่อแม่กับการอยู่กับผู้อื่น บางทีอาจทำให้เขาระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่มากขึ้น รู้จักคุณค่าแห่งความรักของพ่อแม่มากขึ้น”

หนึ่งวันก่อนวันจาก ทั้งพระชนกและพระชนนีได้ช่วยกัน สั่งสอนที่มาว มีข้อความสำคัญบางตอนดังนี้:-

“ลูกรัก ตั้งแต่หย่อนจบบัดนี้ ๑๖ ปีแล้ว เจ้ายังไม่เคยจาก พ่อและแม่เลย เรา ๓ คน พ่อ แม่ และลูกมีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกเหมือนชีวิตเดียวกัน แต่บัดนี้มีความจำเป็นที่เจ้าต้องจากไปเพื่อศึกษาหาความรู้ อันเป็นอาภรณ์ประดับกายของบุรุษ พ่อและแม่มีความรู้สึกเหมือนเจ้านำดวงใจของเราไปด้วย แต่พ่อแม่ที่ดี ต้องยอมทนทุกข์ทรมานทั้งทางกายและทางใจเพื่อลูกได้

ในการจากไปอยู่ไกลครั้งนี้ ขอให้เจ้าจำคำของพ่อและแม่ไว้บ้าง เป็นทางดำเนินชีวิต เพื่อลูกจะได้สมาคมด้วยคนอื่นได้ ไม่ว่าแหงเหงาหงอยจนกินไป ไม่เป็นที่รังเกียจของเพื่อนร่วมสำนัก ข้อความที่เจ้าควรจำใส่ใจมีดังนี้ :-

๑. จงเอาใจใส่ต่อผู้อื่น และรักเพื่อนฝูงที่ดี อย่าหมกมุ่นคิดแต่เรื่องของตัวเอง ถ้าเราต้องการให้คนอื่นเขาเอาใจใส่ต่อเรา เราจะต้องเอาใจใส่สนใจผู้อื่น สนใจในงานของเขา สนใจในชีวิตของเขา แสดงความชอบพอเขาอย่างแท้จริง การผูกมิตรกับผู้อื่นจะสำเร็จเรียบร้อยในระยะเวลารวดเร็ว หากเราเอาใจใส่ต่อเขาอย่างแท้จริง แต่ถ้าผูกมิตรโดยวิธีให้เขาเอาใจใส่ต่อเรานั้น นานเท่านานก็ไม่ค่อยสำเร็จ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ส่วนใหญ่อยากให้คนอื่นเอาใจใส่สนใจของตน มากกว่าที่ตนจะเอาใจใส่และสนใจผู้อื่น

๒. จงอย่าแสดงกิริยา วาจาใดๆ อันจักทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าเขาด้อยความสำคัญลง หรือไม่มีความสำคัญเลย มนุษย์ทุกคนกระหายใคร่ได้รับความยกย่องว่าเป็นคนสำคัญ ไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง ดังนั้นลูกจงปฏิบัติกรให้คล้อยตามความรู้สึกของมนุษย์ทั่วไปในเรื่องนี้ เมื่อลูกยกย่องชมเชยเขาด้วยความจริงใจ ให้ความสำคัญแก่เขา เขาก็จะเห็นลูกเป็นคนสำคัญที่ควรเอาใจใส่เช่นเดียวกัน หลักความจริงมีอยู่ว่าคนทุกคน หรืออย่างน้อยแทบทุกคนมีความสำคัญอยู่อย่างหนึ่งก็อย่างหนึ่ง แม้พระราชาก็ไม่ได้เก่งไปกว่าคนอื่นในหลายๆ ด้าน การให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นในทางที่เหมาะสม จึงเหมือนน้ำพุในทะเลทราย ให้ความชุ่มชื้นแก่ผู้กระหายใคร่ดื่ม

๓. จงยิ้มแย้มแจ่มใสต่อเพื่อนฝูง และบุคคลที่ลูกต้องสมาคมด้วย การยิ้มทำให้ผู้อื่นรู้สึกที่เราชอบเขา นอกจากนี้ยังทำให้

จิตใจของเราชื่นบานอีกด้วย เป็นการให้ความสุขทั้งแก่ตัวเราเองและผู้อื่น

๔. เมื่ออยู่ในสำนักอาจารย์ ให้เอาใจใส่ต่อท่าน ช่วยเหลือท่าน ปฏิบัติท่านให้มีความสุข การที่ต้องเสียเวลาไปในการปฏิบัติ อาจารย์นั้น ย่อมได้ผลตอบแทนมากกว่าเวลาที่เสียไปเสมอ อย่านึกว่าเป็นการเสียเวลาเปล่า ศิษย์ที่อาจารย์รักเหมือนได้รับพรจากสวรรค์ มีความสุขความเจริญ และเรียนเก่ง มีความสำเร็จรวดเร็วเพราะกุศลที่ปฏิบัติบำรุงอาจารย์เป็นแรงหนุนอีกด้วย

๕. หากมีความผิดพลาดอันใดจงรีบสารภาพผิด อย่าดี้อันตันทุรัง การไม่ยอมรับผิดเป็นเรื่องของคนขลาด ส่วนการยอมรับผิดเมื่อได้ทำผิดเป็นเรื่องของคนกล้าหาญ การสารภาพผิดทำให้อีกฝ่ายหนึ่งมีเมตตากรุณา และมีใจกว้างต่อเรา อยากให้อภัยในความผิดพลาด วิสัยมนุษย์นั้น อยากให้คนอื่นเห็นตนเป็นคนสำคัญ การที่เรายอมรับสารภาพผิด เป็นการให้ความสำคัญแก่เขา ทำให้เขามีจิตใจอ่อนโยนต่อเราได้ง่าย

๖. เป็นข้อสุดท้าย ขอให้ลูกอย่าเห็นแก่กาลยาว อย่าเห็นแก่กาลสั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร

คำว่าอย่าเห็นแก่กาลยาวนั้น พ่อมีความหมายว่า เมื่อใครทำให้เจ็บช้ำน้ำใจ ทำให้โกรธแค้นขุ่นเคืองก็อย่าผูกเวร อย่าผูกพยาบาทต่อผู้นั้น ถ้ามีเรื่องโกรธแค้นซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของจิตใจก็จงรีบกำจัดความโกรธนั้นเสีย อย่าโกรธนาน อย่าผูกเวร ผูกพยาบาทต่อใครนานๆ เพราะเป็นเรื่องทำให้จิตใจเราเศร้าหมอง เตือดร้อนเองมากกว่า

คำว่า อย่าเห็นแก่กาลสั้นนั้น พ่อหมายความว่า อย่าริบด่วนแตกจากมิตร หากมีเรื่องไม่เข้าใจอะไรกัน จงรีบปรับความเข้าใจกันเสีย โดยการรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ผ่อนหนักผ่อนเบา อย่าริบด่วนแตกจากมิตร เพื่อนฝูงนั้นหายาก สนิทสนมกันยาก เมื่อรักใคร่ สนิทสนมกันแล้ว จงประดับประคองมิตรภาพไว้ให้ดี มีมิตรดีแล้ว จงดีต่อมิตร ให้สมคุณค่าแห่งมิตรนั้น มิตรสหายที่ดีเป็นเกราะป้องกันภัยทั้งปวง เมื่อมีเรื่องเข้าใจผิดกันเพราะเหตุใดก็ตาม จงยับยั้งชั่งตรองให้ดี สอบสวนเรื่องราวให้ดี อย่าหุเบา อย่าริบด่วนแตกจากมิตร ให้คิดเสียนานๆ หลายรอบ

เจียบกันไปครู่หนึ่ง

พระราชินีจึงมีพระเสาวนีย์ว่า

ลูกรัก มีข้อความที่แม่จะสั่งลูกประการหนึ่ง คือ กว่าลูกจะเรียนสำเร็จก็อาจจะถึงอายุ ๒๑ ปี ในระหว่างนั้น ลูกอาจคบหา

สมาคมด้วยสตรีคนใดคนหนึ่ง ตามธรรมดาของคนหนุ่มซึ่งมักไม่พ้นเรื่องหญิงสาว หากลูกมีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้อง จะเพราะลูกชอบเขา เขาชอบลูกก็ตาม หรือจะเพราะความจำเป็นในหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกันก็ตาม ขอให้ลูกมีความซื่อตรงสุจริต อย่าได้คิดเอาไรต์เอาเปรียบสุภาพสตรี อย่าได้คิดทำลายสุภาพสตรีด้วยความคะนองแห่งวัยหนุ่ม หากไม่จริงจังกับเขา ก็จงเว้นการเกี่ยวข้องกับเขาในแง่เสน่ห์ อย่าพูดว่า “รัก” เมื่อมิได้รักจริง อย่าทำให้สตรีเข้าใจผิดหลงรักตัว โดยที่ถือตัวเธอเป็นเพียงเครื่องเล่น เป็นการทำลายทั้งร่างกายและจิตใจเธอ เป็นบาป ผลแห่งบาปนั้นมันก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้นภายหลัง หากลูกจะได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจเพราะสตรีคนใดคนหนึ่งก่อให้เกิด ก็อย่าถือเป็นสาเหตุเที่ยวทำลายสตรีทั่วบ้านทั่วเมือง เมื่อมีโอกาสขอให้ระลึกว่าสตรีมิได้เหมือนกันทุกคน ที่ชั่วก็มีที่ดีก็มาก เรื่องของคนไหนก็เป็นเรื่องของคนนั้น อย่างนำเอาความไม่ดีของคนหนึ่งมาเป็นเหตุ แล้วทำลายความดีของอีกคนหนึ่ง

ถ้าลูกบอกว่ารักสตรีคนใด ก็ขอให้รักหล่อนจริง รักด้วยจิตใจ มิใช่เพียงอารมณ์ และถนอมความรักให้ยั่งยืนนาน ด้วยความอดกลั้นและให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่องเล็กๆ น้อยๆ

ที่มาว่าได้น้อมรับโอวาทของชนกชนนีด้วยคารวะอย่างสูง และปฎิญาณกับท่านว่า จะยึดเป็นแนวทางดำเนินตลอดชีวิต จะพยายามปฏิบัติตามโอวาทของท่านทั้งสองตลอดไป

อีก ๔ ปีต่อมา มีพรานป่าชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่งเกี่ยวหาของป่า มาพบพระเจ้าที่มีดีโกศลและพระราชินี เวลานั้นกาลเวลาได้ล่วงเลยมา จากการนิราศบัลลังก์ของพระเจ้าโกศลถึง ๒๐ ปีแล้ว แต่การประกาศจับตัวพระเจ้าโกศลของพระเจ้าพรหมทัตยังไม่ระงับ พรานป่าต้องการรางวัลนำจับ จึงกลับมาราบทูลพระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าพรหมทัตจึงทรงส่งทหารไปจับตัวพระเจ้าโกศลและพระราชินีมาผูกติดรถเทียมม้าด้วยเชือกเส้นใหญ่ ให้ทั้งสองพระองค์เดินตาม เมื่อม้าวิ่งก็ต้องวิ่งตาม เมื่อวิ่งตามไม่ทันก็ล้มลุกคลุกคลาน ถูกม้าลากถูสู่ถู้งไป นำส่งสารยิ่งหนัก

เมื่อมาถึงเมืองพาราณสีแล้ว พระเจ้าพรหมทัตรับสั่งให้ปลงพระเกศาของทั้ง ๒ พระองค์ออกเสียครึ่งหนึ่ง แล้วให้นำตระเวนน้ำ ๗ วัน ตระเวนบก ๗ วัน เพื่อประจานให้อับอายยิ่งขึ้น แล้วนำไปประหารชีวิต

วันนั้นเอง ที่มาวกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าที่มีดีโกศลได้เสด็จกลับจากเมืองตักกิลลา มาถึงหมู่บ้านข้างหม้อที่พระชนกชนนีเคยประทับอยู่ ทราบจากคนที่นี่ว่า พระชนกชนนีถูกทหารพระเจ้าพรหมทัตจับไปแล้ว โดยการนำจับของพรานป่า จึงรีบตามมาที่เมืองพาราณสี มาถึงสถานที่ฆ่าเขาเห็นฝูงชนกำลังแหวดล้อมอยู่เป็นหมู่ใหญ่ จึงแหวกฝูงชนเข้าไป เวลานั้นเพชรฆาตกำลังเตรียมการลงดาบ ความตื่นเต้นตกใจผสมด้วยความรักมารดาบิดา ทำให้

เขาเกือบวิ่งเข้าไปกอดเท้าของท่านทั้งสองแล้วยอมตายด้วย แต่ความเฉลียวฉลาด ซึ่งมีประจำตัวและความรอบคอบ ทำให้เขายังคิดว่าจะมีประโยชน์อะไรในการทำเช่นนั้น เขายืนลั่งเลหลังน้ำตาอยู่ในที่ไม่ไกลจากสมเด็จพระราชบิดาและพระราชมารดาเท่าใดนัก

พระเจ้าทีซีติโกศล เหลียวมาเห็นทีฆา วโอรสของพระองค์ เข้า เกรงว่าพระราชโอรสจักกระทำอะไรอันไม่เหมาะสม จึงทรงเตือนด้วยพระโอวาทเก่าว่า

“ลูกเอ๋ย อย่าเห็นแก่กาลยาว อย่าเห็นแก่กาลสั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร”

พระเจ้าโกศลตรัสพระโอวาทนี้ถึง ๓ ครั้ง พวกเพชฌฆาตและประชาชนเข้าใจว่าพระองค์ทรงเพื่อเพราะไม่อาจครองพระสดีได้ จึงมิได้ใส่ใจต่อพระดำรัส อนึ่งในสมาคมนั้นไม่มีใครรู้จักทีฆาเลย ทีฆาจึงยื่นดูเพชฌฆาตลงดาบพระชนกชนนี ด้วยหัวใจที่สิ้นระริก

พระบรมศพของทั้งสองพระองค์ มิได้เผาและมีได้ฝัง คงทิ้งให้เป็นเหยื่อของฝูงสัตว์ เป็นต้นว่า แร้งและกาหรือสุนัข ความมุ่งหมายของพระเจ้าพรหมทัตก็คือต้องการประจาน แต่ทรงให้ทหารเฝ้าไว้ในระยะไกล

ตกกลางคืน ที่ฆราวาสทำที่เป็นเตร่มา ณ ที่นั้น ทำที่เป็นเมาสุราด้วยความเบิกบานใจที่พระเจ้าโกศลีนพระชนม์เสียได้ แล้วมอมสุราทหารที่เฝ้าศพนเมามายขาดสติหลับไป ที่ฆราวาสจึงรีบเก็บใบไม้แห้งหญ้าแห้งและพินเทาที่จะหาได้ในบริเวณนั้นได้เป็นกองใหญ่ แล้วเผาพระบรมศพของพระชนกชนนี

ประมาณ ๓ นาฬิกาของวันใหม่ พระเจ้าพรหมทัตทรงตื่นบรรทม ทอดพระเนตรผ่านช่องพระแกลเห็นควันไฟพวยพุ่งขึ้น ทรงสันนิษฐานว่าคงเป็นไฟจากที่ประหารชีวิตพระเจ้าโกศลีน จึงให้ราชบุรุษ ๓-๔ คนรีบไปคว่าเกิดเหตุอะไรขึ้น เมื่อราชบุรุษไปถึงนั้นพระบรมศพได้มอดไหม้ไปหมดแล้ว ที่ฆราวาสเห็นคนถือคบเพลิงมาแต่ไกล จึงรีบหนีออกจากที่นั้น

เขาได้ไปอาศัยอยู่กับนายกองข้างของพระเจ้าพรหมทัต เพราะเหตุที่เขามีการศึกษาดีและมีนิสัยดี จึงเป็นที่รักใคร่พอใจของนายกองข้างโดยเร็ววัน

การศึกษาดีและนิสัยดี ๒ อย่างนี้ มีความหมายต่อชีวิตมาก คนที่มีคุณสมบัติทั้ง ๒ ประการนี้ เป็นผู้ที่มิขุมทรัพย์อันประเสริฐอยู่ในตน ยากที่จะหาขุมทรัพย์ใดเสมอเหมือน และเป็นพรอันประเสริฐที่บุคคลผู้นั้นอวยให้แก่ตนเอง ทั้งนี้เพราะความจริงมืออยู่ว่า คนที่มีการศึกษานั้น มิใช่จะมีนิสัยดีเสมอไป และคนที่มิ

นิสัยดีก็มีใช้จะได้รับการศึกษามาดีทุกคนไป การศึกษาเล่าเรียนเป็นเรื่องของโอกาส สมองและทุน ส่วนนิสัยดีนั้นเกิดจากการฝึกอบรมด้วยตนเองบ้าง ทางสถาบันและครอบครัวช่วยเหลือบ้าง มีอยู่ไม่น้อยที่คนมีการศึกษาดี แต่นิสัยเลวเต็มทน เข้าที่ไหนบ่อนแตกที่นั่น เขาเอาแต่ใจตัว มีความเห็นพุ่มเฟิวย พุดจาก้าวร้าว เห็นแก่ตัว เหยียดหยามผู้อื่นซึ่งมิได้ศึกษาเสมอตัว หรือมิได้มาจากสถาบันเดียวกับตัว เมื่อพื้นเพแห่งนิสัยเป็นมาดังนี้แล้ว บวกด้วยความเมาดนและเสพสุรามีนเมาอยู่เป็นประจำด้วยแล้ว ถ้าเขามองดูตัวเองด้วยความเป็นธรรมเสียสักชนิดหนึ่ง เขาคงเกลียดตัวเองจนอยากฆ่าตัวตาย หรือมิฉะนั้นก็คงแขยงตัวเองเป็นที่สุด แต่บุคคลประเภทนี้ก็มักไม่มองตัวเองโดยยุติธรรม เขาแลเห็นตัวเขาเองเลิศลอยอยู่เสมอ

ในทางตรงกันข้ามก็เช่นเดียวกัน มีคนอยู่ไม่น้อยที่มีการศึกษาไม่มากนัก แต่มีอัธยาศัยดีงาม พุดจาไพเราะ ให้กำลังใจแก่ผู้อื่น มีความสุขเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มีโศกวาสนา รู้จักเคารพบูชาคนที่ควรเคารพบูชา มีความเจียมตัวเจียมใจ รวมลักษณะทั้งปวงเป็นคนน่าคบ การศึกษาช่วยได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น สำหรับการที่จะเป็นคนดีหรือเลว ชื่อสัตย์หรือคดโกง ทนศหรือรักดี การฝึกฝนอบรมและการปลูกฝังต่างหากเล่า ที่ทำให้เป็นเช่นนั้น ในการนี้ การฝึกฝนอบรมตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

หนุ่มน้อยที่มาวูเป็นที่โปรดปรานของนายกองข้างเพิ่มขึ้นทุกวัน เพราะความอ่อนน้อมถ่อมตน ๑ ความซื่อสัตย์สุจริต ๑ ความช่างเอาใจคน ๑ การรู้ความประสงค์ของผู้อื่นแล้วพยายามสนองความประสงค์ ๑ เหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติให้ผู้อยู่ใกล้ซิดรักใคร่

เมื่อว่างตอนกลางคืน ที่มาวูก็ติดพิณเล่นเพลินๆ เสียงเพลงพิณแว่วถึงพระเจ้าพรหมทัต ทรงฉงนว่าใครหนอติดพิณไพเราะจับใจ เพลงพิณ ทำนอง ลีลาในการตีดีเป็นลักษณะสูงเยี่ยม เพลงนั้นแว่วมาจากบ้านของนายกองข้าง รับสั่งให้นายกองข้างเข้าเฝ้า ทรงทราบว่ามีผู้ติดพิณคือหนุ่มน้อยจากบ้านนอกมาขออาศัยอยู่และช่วยเลี้ยงช้าง

พระเจ้าพรหมทัตให้นายกองข้างนำที่มาวูเข้าเฝ้าตรัสถามว่า เขาเรียนการตีพิณมาจากไหน ที่มาวูทูลตอบว่า เรียนมาจากบิดาซึ่งเป็นครูสอนดนตรี และได้ล่องลับไปแล้ว คำว่า “บิดา” เขานึกหมายถึงอาจารย์ทศปาโมกษ์เมืองตักกสิลา ซึ่งเขาเคารพนับถือเป็นบิดาคนที่ ๒ ของตน มิได้เจตนาลบหลู่พระคุณของครูอาจารย์เลย

พระเจ้าพรหมทัตขอให้ที่มาวูอยู่เสวยในวัง เป็นมหาดเล็กของพระองค์ ที่มาวูมองนายกองข้างเป็นเชิงปริศนา เมื่อเห็นนายกองข้างไม่ขัดข้อง ที่มาวูก็กราบทูลตกลง เป็นความมุ่งหมายของเขาอยู่แล้ว ที่จะมาอยู่ใกล้ซิดพระเจ้าพรหมทัต เพื่อแก้แค้นแทนพระราชบิดา การบรรเลงพิณของเขาก็ด้วยจุดประสงค์อันนี้

เมื่อเข้าอยู่ในวังหลวงแล้ว ที่ฆราวาก็เป็นที่โปรดปรานของ พระเจ้าพรหมทัตเป็นนักหนา พระเจ้าพรหมทัตนั้นทรงโปรดดนตรี และโปรดการทรงม้าเป็นอย่างยิ่ง ที่ฆราวาก็มีความชำนาญทั้ง ๒ อย่าง สามารถให้ความเบิกบานพระทัยแก่พระเจ้าพรหมทัตตามพระราช ประสงค์ ดังนั้น จึงโปรดให้ที่ฆราวาเป็นราชวัลลก อยู่รับใช้ใกล้ชิดยิ่ง กว่าผู้อื่น เข้าออกในราชสำนักได้เสมอด้วยพระราชโอรสธิดา หรือ พระราชภาคิไนย (หลาน)

พระเจ้าพรหมทัตมิได้ทรงเฉลียวพระทัยแม้แต่หน้อยว่าที่ฆา วานั้น ที่แท้คือพระราชโอรสของพระเจ้าที่มตีโกศล จึงหลงโปรดปราน อย่างมาก พระราชเทวีก็เช่นเดียวกัน

วันหนึ่งพระเจ้าพรหมทัต มีพระราชประสงค์จะเสด็จประพาส ป่า รับสั่งให้ราชวัลลกที่ฆราวาจัดเตรียมราชรถเทียมด้วยม้าและให้ ข้าราชการบริพารตามเสด็จเพียงเล็กน้อย สำหรับรถพระที่นั่งนั้นทรงให้ ที่ฆราวาเป็นผู้ขับ

เหตุการณ์ครั้งนี้ที่ฆราวาคิดวนเวียนอยู่เป็นอันมากกว่าเวลา แห่งการแก้แค้นมาถึงแล้ว หรือจะคอยโอกาสต่อไปอีก ธรรมดา บุคคลผู้มีความตั้งใจแน่วแน่ในสิ่งใด หากไม่ล้มเลิกเสียกลางคัน โอกาสจะต้องเปิดให้อย่างแน่นอน ที่ฆราวาคิดต่อไปว่า โอกาสเช่นนี้หา ได้ยากนัก เขาจึงวางแผนปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัตไว้แต่ในใจ ออหนึ่งเล่า ความเชื่อในฝีมือของตนก็มีอยู่อย่างหนักแน่น

เวลาที่คอยได้มาถึง ขบวนเสด็จออกแต่เช้าเมื่อแสงอาทิตย์
ยังไม่แรงกล้า ทีฆาวุได้ขับรถพระที่นั่งนำขบวนชมป่าเป็นที่รื่นเริง
พระราชหฤทัย ในระหว่างนั้น เขาหาช่องทางอยู่ตลอดเวลาที่จะนำ
รถพระที่นั่งลดเลี้ยวไปในทางเปลี่ยว เมื่อมาถึงเชิงเขาสูงหนึ่ง เขา
ได้ขับรถพระที่นั่งวนเวียนจนเข้าราชบริพาร ไม่อาจตามให้ทันได้ ขณะ
ลับเหลี่ยมเขาแห่งหนึ่ง ทีฆาวุกระตุกม้าอย่างแรงพร้อมด้วยลงสแล้
ม้ากระโจนอย่างรวดเร็ว รถเลี้ยวเข้าไปในป่าลึก ห่างไกลจากข้าราชการ
ซึ่งตามเสด็จเป็นอันมาก

พระเจ้าพรหมทัตเสด็จพระทัย เห็นเป็นผิคลั่งเกิดจึงตรัส
ถามว่า

“ทีฆาวุ! เธอทำอะไรนี่ ทีฆาวุ!”

“เพื่อความสำราญพระราชหฤทัย พระเจ้าข้า” ทีฆาวุเหลียว
มาทูลตอบนิดหนึ่ง และขับรถต่อไป

“มันมากเกินไปแล้วนะ ทีฆาวุ” พระเจ้าพรหมทัตทรงทักท้วง

“พระราชารู้ทรงเกียรติและกล้าหาญ ต้องเสด็จประพาส
ป่าและทรงกีฬาที่โลดโผนอย่างนี้พระเจ้าข้า เป็นเรื่องสนุกสนานที่
หาได้ยาก” ทีฆาวุทูลตอบโดยมิได้เหลียวหน้ามาเลย

ขัดตียมานะเกิดขึ้นแก่พระเจ้าพรหมทัต จึงทรงเงียบเสียมิได้ตรัสอะไรอีก

มาถึงบริเวณแห่งหนึ่ง ที่มิขาวเห็นว่าเป็นที่เหมาะจึงได้จอดรถพระที่นั่ง พระเจ้าพรหมทัตนั้นทรงพระชรามากแล้วจึงทรงเหน็ดเหนื่อย เพราะความกระทบกระเทือน หม่อมที่มิขาวได้อุ้มพระองค์ลงจากรถพระที่นั่ง พระราชาตรัสว่า

“ที่มิขาว ฉันเหนื่อยเหลือเกิน”

“ทรงพักผ่อนเสียน้อยเกิด พระเจ้าข้า” ที่มิขาวทูล “ป่านี่รีนรมย์ยิ่งนัก มีพรรณไม้หลายหลากอันควรชม เสียงนกร้องเสนาะโลดคร อันพระองค์จะหาฟังไม่ได้ในราชสำนัก ห่างออกไปทางโน้นไม่ไกล” พลงงชี้มือ “มีลำธารใสสะอาดอุทกธาราไหลเอื่อยอยู่ตลอดปี มีบุปผชาติกลิ่นหอมตลบขึ้นอยู่เรียงราย น่าอภิรมย์ยิ่ง”

“ทำไมเธอรู้เรื่องราวของป่านี่มาก ที่มิขาว” พระราชาตรัสถาม ฉงนพระทัย

“ข้าพระองค์เคยมาเที่ยวเสมอ พระเจ้าข้า เมื่ออยู่บ้านนายกองช้าง”

พระราชามีพระอาการรับทราบ

“แต่บัดนี้พระองค์ทรงเหน็ดเหนื่อยมาก บรรทมพักผ่อนเสียก่อนเถิด เมื่อทรงมีกำลังดีแล้ว ข้าพระองค์จะนำเสด็จชมธรรมชาติอันสวยงามนั้น”

ด้วยความเหน็ดเหนื่อยพระวรกาย พระราชาจึงมิได้กังวลถึงข้าราชการที่ตามเสด็จ ทรงใช้टकของที่ฆ่าวูแทนพระเขนย วางพระแสงดาบไว้ใกล้พระองค์ ลมในอรัญญูประเทศโชยเบาๆ หอบเอากลิ่นสุคนธชาติมากระทบมานประสาท ทรงก้าวสู่นิทรารมย์อย่างสนิท โดยมีได้ทรงระแวงภัยซึ่งอยู่ ณ ที่ใกล้นั้นเลย

ขณะนั้นเองไฟแห่งความแค้นซึ่งคุกรุ่นอยู่ในดวงใจของที่ฆ่าวูมาเป็นเวลานานปี ได้ลุกโพล่งขึ้นเผาจิตใจของเขาให้เร่าร้อน ภาพแห่งสมเด็จพระชนกชนนีซึ่งถูกประหารชีวิตท่ามกลางชุมชนในอดีต ได้เลื่อนเข้าสู่มโนทวารอันเป็นประสาทที่หกเด่นชัด ประหนึ่งภาพซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นในวันนี้

ขณะนั้นเองกระแสธาราแห่งปุพเพกตกรรมอันพระเจ้าพรหมทัต ได้เคยทรงซบเลี้ยงตัวมาอย่างปราณีอันถือได้ว่าเป็นปุพพการีชน ได้ไหลเลื่อนเข้ามาสู่ความรู้สึกของที่ฆ่าวู เขาเคยได้รับคำสอนจากพระชนนีและอาจารย์ ณ สำนักดักกสิลา ให้มีความ

กตัญญูกตเวทิต่อผู้มีอุปการะเกตุ เมื่อคิดได้ดังนี้จิตใจเขาก็อ่อน
ลง เสมือนได้อุทกวาริ แม้เพียงเล็กน้อยมาชโลมไฟ

แต่น้ำน้อยย่อมแพ้อัคนีฉนใด ความรู้สีกตัญญูและเพลิง
แค้นในจิตใจของทีฆากูก็ฉนนั้น ครู่หนึ่ง ความกตัญญูหายไป ดวงใจ
ของเขาเหลือแต่ไฟพยาบาท ราชโอรสแห่งพระเจ้าทีฆิติโกศล จึง
ถอดพระแสงดาบออกจากฝัก เงื้อง่าขึ้นตรงพระศอของพระเจ้า
พรหมทัต พร้อมครางกระหึ่มว่า

“ตายเสียเถิด พรหมทัต!!”

ขณะนั้นเสียงหวาดแว่วเคล้ามาตามสายลมเสมือนพระ
กระแสน้ำแห่งพระชนกนาถ มากกระทบโสตประสาทของหนุ่มน้อย
ทีฆากูว่า

“ทีฆากู ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าเห็นแก่กาลยาว อย่าเห็นแก่กาลสั้น
เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมระงับได้ด้วยการไม่จองเวร”

ภาพแห่งพระชนกเด่นชัดขึ้นเบื้องหน้าของทีฆากู แขนซึ่ง
เงื้อง่าพระแสงดาบระทวยลง เขาก็บพระแสงดาบเข้าฝักวางไว้ที่เดิม

ลมกระโชกมาอย่างแรงสลัดดอกไม้สีแสดร่วงพรุลงมา แล้วเงียบ นกนางเขน ๒-๓ ตัวร่อนถลาไปเบื้องหน้าของหนุ่มน้อย ที่เฝ้าฯ เสียงโกกิลาแว่วมาเป็นครั้งคราว ป่าบริเวณนั้นเงียบสงบ ประหนึ่งคอยจ้องดูเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแก่คนทั้งสอง

ครู่หนึ่งผ่านไป ไฟพยาบาทได้ลุกโพลงขึ้นอีก ที่เฝ้าฯ จับพระแสงดาบถอดออกจากฝัก เงื้อง่าจะสังหารพระเจ้าพรหมทัต พร้อมคำรามว่า

“อย่าอยู่ให้หนักแผ่นดินเลย พรหมทัต!!”

ทันใดนั้นเสียงหวาดแว่วเคล้ามาตามสายลมอีกว่า

“ที่เฝ้าฯ ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าเห็นแก่กาลยาว อย่าเห็นแก่กาลสั้น เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจงเวร แต่ยอมระงับได้ด้วยการไม่จงเวร”

ภาพแห่งพระชนก เด่นชัดขึ้นเบื้องหน้าของที่เฝ้าฯ แขนซึ่งเงื้อง่าพระแสงดาบระทวยลง เขาเก็บพระแสงดาบเข้าฝักวางไว้ที่เดิม

ในครั้งที่สามก็คงเป็นไปทำนองเดียวกัน แต่ครั้งนี้อดีตแห่งรัชทายาทแห่งแคว้นโกศลตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่าจะปลงพระชนม์มหาราชาพรหมทัต มือซ้ายจับมวยพระเกศามือขวาจับพระแสงดาบ

พรหมทัตผวาตื่นบรรทม ลืมพระเนตรเห็นเหตุการณ์เช่นนั้นทรงลุก
ทะลึ่งขึ้นประทับยืน จ้องมองที่เฒ่าด้วยอาการประหลาดพระทัยถึง
ขีดสุด ที่เฒ่ายังจับมวยพระเกศาไว้แน่น มือหนึ่งจับพระแสงดาบ

“ที่เฒ่า! อะไรกันนี่?” พระเจ้าพรหมทัตตรัสถาม กิ่งประหลาด
พระทัยกิ่งหวาดหวั่น

“เราจะฆ่าท่าน” ที่เฒ่าตอบอย่างหนักแน่น

“ที่เฒ่า! เราทำความเดือดร้อนอะไรให้เธอหรือ? เรา
ก่อความชอกช้ำอะไรให้เธอหรือ? เธอจึงคิดทำการอันไม่น่าเป็นไปได้
เช่นนี้”

“พรหมทัต! ท่านไม่รู้ดอกหรือว่า เรายี่คือที่เฒ่า!”

“เรารู้แล้ว ที่เฒ่า! เธอเป็นบ้าไปหรือ? จึงถามชื่อตัวซึ่งเรา
เรียกใช้อยู่ทุกวัน”

“แต่ท่านไม่รู้หรอกว่า บิดาของเราคือใคร”

“ใคร ที่เฒ่า! ใครเป็นพ่อของเธอ มาเกี่ยวข้องกับเราอย่างไร
เกี่ยวอะไรกับการที่เธอจงใจจะฆ่าเราด้วย รีบบอกมาเถิด”

“พรหมทัต! หลายปีมาแล้วท่านยังจำได้อยู่หรือถึงพระเจ้า
ที่ซีดีโกศลและพระราชินีซึ่งกำลังทรงพระครรภ์ เล็ดลอดออกจาก
แคว้นโกศลไปพำนักอยู่ ณ เขตพาราณสี เพราะท่านยกกองทัพมา
ชิงราชสมบัติ เมื่อท่านให้คนตามจับได้ ใช้เชือกผูกพระองค์ให้ม้
ลากมา โจนศิริษะเสียครึ่งหนึ่ง นำไปตระเวนน้ำ ๗ วัน ตระเวนบก
๗ วัน ประกาศแก่มหาชนไม่ให้เอาเยี่ยงอย่างพระราชินี แล้วให้ประหาร
ชีวิตเสีย”

“พระเจ้าที่ซีดีโกศลและพระราชินี!!” พระเจ้าพรหมทัตดูท่าน
อย่างตกพระทัย “เธอเป็นโอรสของพระเจ้าที่ซีดีโกศลหรือ?”

“แน่นอนทีเดียว พรหมทัต! เรานี้คือโอรสของพระเจ้าที่ซีดี
โกศล”

พระเจ้าพรหมทัตสี่พระพักตร์สลดลง จ้องที่ม้าวุสงบหนึ่งอยู่
ครู่หนึ่งแล้วตรัสว่า

“ที่ม้าวุ โปรดอภัยแก่เราเถิด เราสำนึกผิดในการกระทำนั้น
แล้ว”

อดีตรัชทายาทแห่งแคว้นโกศลโกรธมาก พุดด้วยเสียงอัน
เต็มไปด้วยความเคียดแค้นชิงชังว่า

“พรหมทัต ท่านคิดว่าการปลงพระชนม์พระราชากับพระราชาและพระราชินีจะให้ภัยกันได้โดยง่าย เพียงแต่ท่านบอกว่าท่านได้สำนึกผิดแล้วเท่านั้นหรือ? พรหมทัต เมื่อคราวทำลายชีวิตของผู้อื่น ท่านมีได้คำหนึ่งสักนิดหนึ่งว่า ผู้อื่นก็รักชีวิตตัวไม่มีอะไรเปรียบได้ แต่พอถึงคราวอันตรายมาถึงชีวิตตัวบ้าง ท่านกลับอ้อนวอนร้องขอชีวิตเยี่ยงคนขลาดทั้งหลาย ประหนึ่งโจรใจเหี้ยมเที่ยวปล้นชาวบ้านฆ่าชาวเมืองโดยมิได้ปราณี แต่พอถึงที่ถูกจับได้ก็นั่งลงขอความกรุณา ฉะนั้นหรือควรแก่เกียรติยศของผู้กล้าหาญ”

ขัตติยมานะพลุ่งโพล่งขึ้นในพระทัยของพระเจ้าพรหมทัต ครุ่นหนึ่งแล้วดับลง เพราะความขรานั้นประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง เพราะความกรุณาที่พระองค์มีต่อที่ฆาตุฆေးด้วยบุตรหลาน ในที่สุดพระองค์จึงตรัสว่า

“ที่ฆาตุฆေး เก็บพระแสงดาบเสียก่อนเกิด ขอให้เราทั้งสองพูดกันด้วยดี หากเธอเห็นว่าเราเป็นผู้ควรฆ่าก็จงฆ่าเถิด ขอให้เธอฟังเหตุผลของเรา”

เจียบกันไปครุ่นหนึ่ง ในความเจียบนั้นเอง โอวาทแห่งสมเด็จพระบิดาที่ทรงให้ไว้ก่อนสิ้นพระชนม์ ได้หวาดแววมายิ่ง พระเจ้าพรหมทัตตรัสทำลายความเจียบขึ้นว่า

“ทีฆาวุ เราและครอบครัวมีความรักความปราณีแก่เธอ เสมือนบุตรหลาน แม้จะอยู่ด้วยกันชั่วระยะไม่นานนัก แต่ลักษณะ และนิสัยของเธอนั้นเป็นที่ต้องใจคน เรามีได้ฝึกเลยว่าเธอจะเป็นศัตรู ชอนเร้นมาในรูปแห่งมิตร”

เมื่อได้ยินว่าครอบครัว หัวใจของทีฆาวุก็กระหวัดถึงพระราชบิดา

พระเจ้าพรหมทัตตรัสต่อไปว่า

“อึ่งเง่า ชีวิตของเรานั้นคงอยู่ต่อไปอีกไม่นานแล้ว แม้เธอไม่ฆ่าให้ตายก็คงตายไปเองในไม่ช้า เมื่อเราตายไปแล้ว พระชนกชนนีของเธอจะทรงฟื้นคืนชีพขึ้นได้หรือ อีกประการหนึ่ง เธอคิดหรือว่า หากเราตายในลักษณะเช่นนี้เธอจะเอาชีวิตรอดไปได้ บริวารของเราจะไม่ติดตามล้างผลาญเธอต่อไป ทีฆาวุ เราไม่ต้องการให้เรื่องนี้ยืดยาวต่อไป ทีฆาวุ เราไม่ต้องการให้เรื่องนี้ยืดยาวต่อไปอีก เรื่องการจ้องเวรนั้นเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักจบสิ้น แต่เวรย่อมระงับลงด้วยการไม่จ้องเวร

เราเองก็แก่มากแล้ว ทูตของความตายมาตักเตือนอยู่เสมอ เรามีแต่ราชธิดาหาเป็นผู้สืบสันตติวงศ์แทนไม่ เราได้เคยคิดว่าเธอนั้น มีลักษณะเหมาะที่จะครองแผ่นดิน ยิ่งมาได้ทราบว่าเป็นโอรสของพระเจ้าโกศล ยิ่งทำให้เราไม่ลังเลใจอีกต่อไปเลย ที่จะมอบราช

สมบัติให้เธอครองทั้ง ๒ แคว้น เพราะเราชอบลักษณะของเธอนั้น
ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อเป็นการไถ่ถอนบาปที่เราได้ทำไว้
แก่พระราชบิดาและพระมารดาของเธอ นอกจากนี้เธอนั้นเป็นครูของ
พระราชธิดาในวิชาพิณ ข้อนี้นี้เราควรระลึกถึงความดีของเธออยู่ เรา
เคยทราบมาว่าครูนั่นไม่อาจฆ่าศิษย์ได้ หากเธอฆ่าเราซึ่งเป็นบิดา
ของศิษย์ เธอเองก็เป็นเหมือนฆ่าคน ๒ คนให้ตายพร้อมกัน”

เมื่อได้ยินพระราชดำรัสครั้งแรก จิตใจของทีฆากูก็อ่อนลง
มองดูพระเจ้าพรหมทัตเหมือนเรือพินาศอันกางกั้นช่อดอกไม้งาม
ไว้เบื้องหลัง อยากจะทำลายเรือพินาศนั้นเพื่อดึงดอกไม้งามมาไว้
เชยชม แต่เมื่อมองไปอย่างถี่ถ้วนก็เห็นช่องทางที่จะเด็ดดอกไม้งาม
ได้ โดยมีต้องทำลายเรือพินาศให้ราบลง เมื่อเป็นเช่นนี้ จะยอม
เหนื่อยแรงพาดฟันเรือพินาศทำไมกันเล่า หากเขามาพระเจ้าพรหมทัต
พระราชธิดาหรือจะสมักรักเขาด้วยความสนิทใจ หากเขาได้ขึ้นครอง
ราชย์ พระนางวชิราก็คงจะไม่พ้นไปได้

แต่อะไรเล่าจะเป็นเครื่องประกันพระราชดำรัสของพระเจ้า
พรหมทัตว่าเป็นจริงดังที่ตรัสไว้ อาจะหลอกลวงเพื่อเอาชีวิตรอด
เมื่อไม่แน่ใจดังนั้น ทีฆากูจึงทูลถามว่า

“พรหมทัต อะไรเป็นหลักประกันคำของท่านว่าเป็นความจริง
ที่พอเชื่อถือได้”

“เกียรติของกษัตริย์ซี ที่มาวู เกียรติของกษัตริย์สำคัญ
เหนือชีวิต และเราขอสัญญาต่อเทพไท่เทวาทั้งหลายบนดินและบน
ฟ้า เราจะไม่กลับกลอกคำเป็นอันขาด จะขอมอบราชสมบัติให้ที่มาวู
ครองทั้ง ๒ แคว้น... แต่ที่มาวู เธอมีอะไรเป็นหลักฐานว่าเธอเป็น
โอรสของพระเจ้าโกศลจริง”

ที่มาวูได้นำพระอัมรงค์ สัญลักษณ์แห่งราชวงศ์ที่มีติดอก
แสดง พระเจ้าพรหมทัตทราบดังนั้นก็ทรงแนพระทัยยิ่งขึ้น และทรง
ปฏิญาณว่า หากที่มาวูให้ชีวิตแก่พระองค์ พระองค์จะมอบราชสมบัติ
ทั้ง ๒ แคว้นให้เป็นสิทธิอย่างแน่นอน

ที่มาวูตัดสินใจทำตามคำขอร้องของพระเจ้าพรหมทัต แต่
นำหนังกการตัดสินใจ อยู่ที่พระราชโอรสของสมเด็จพระราชาธิบดี
สิ้นพระชนม์ที่ว่า

“อย่าเห็นแก่กาลยาว (คืออย่าผูกเวร อย่าพยาบาท)
อย่าเห็นแก่กาลสั้น (คืออย่าด่วนแตกจากมิตร)
เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมระงับด้วยการไม่
จองเวร”

เพราะการดำรงอยู่ในโอวาทของบิดาผู้เป็นบัณฑิต ที่มาว
กุมารจึงมีโชคใหญ่ คือพระเจ้าพรหมทัตทรงยกราชสมบัติให้ครอง
ทั้ง ๒ แคว้น คือทั้งแคว้นกาสิและโกศล และทรงยกพระราชธิดาผู้
งามเลิศให้เป็นอัครมเหสีด้วย

จะเห็นว่า พ่อในเรื่องเหล่านี้มีความรัก มีความปรารถนาดี
ต่อลูกเพียงไร ลูกๆ ที่ทำตามโอวาทของบิดามักไม่พลาดจากความ
สุข ความเจริญรุ่งโรจน์ในชีวิต นอกจากจะมีกรรมในอดีตของตนเอง
ตามมาทัน ทำให้ชีวิตต้องตกระกำลำบากบ้าง ถึงกระนั้น ถ้าเราไม่
ได้ทำความผิดพลาดบกพร่องไว้ในปัจจุบัน เราก็ยังได้ความสบายใจ
แซมขึ้นว่าเราเดินอยู่ในทางถูก ไม่ต้องเดือดร้อนใจ เพราะการทำผิด
พลาดของตน ได้ชื่อว่าเป็นลูกที่ดี เป็นอนุชาตบุตร หรืออภิชาตบุตร
(บุตรที่เสมอมารดาบิดา หรือมีคุณงามความดียิ่งกว่ามารดาบิดา)
เป็นผู้เกิดมาเพื่อความดีแก่โลกโดยแท้

ฝึกลูกใหม่ความอดทน

ความอดทนเป็นตะบะอย่างหนึ่ง
เป็นเครื่องเผา และทำลายอหังการ
คือความทะนงตน อยู่ที่ไหนก็ต้องอดทนทั้งนั้น
ไม่อย่างใดก็ต้องอย่างหนึ่ง
ความอดทนเป็นทางสำเร็จของผู้มุ่งความสำเร็จ

นาคราชสองตัวพี่น้อง ผู้พี่ใจเย็น ผู้น้องมักโกรธจนบิดาขับไล่ให้ออกจากนาคพิภพถึงสองครั้ง แต่นาคผู้พี่ขออภัยไว้ พอถึงครั้งที่สาม บิดาไม่ยอมให้อภัยจึงไล่ออกไปทั้งพี่และน้อง ไปอยู่ริมทะเลใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง เพื่อเป็นการลงโทษตัดนิสัยนาคผู้น้อง

แต่นาคผู้น้องยังละนิสัยขี้โกรธไม่ได้ วันหนึ่งพวกเด็กชาวบ้านมาเห็นนาคสองพี่น้องกำลังจับกบเขียดกันอยู่ จึงเอาท่อนไม้และก้อนดินปา พลังยั่วเย้าว่าตัวอะไรไว้อัย หัวใหญ่ ตัวยาว หางนิดเดียว นาคผู้น้องโกรธมากจึงบอกพี่ว่า ฉันจะพ่นพิษทำร้ายเด็กพวกนี้ เด็กพวกนี้ไม่มีฤทธิ์เดชอะไร แต่มาเข้าแหย่เราผู้ที่มีพิษมาก พวกมันหารู้จักเราว่าเป็นผู้มีพิษร้ายแรงไม่

นาคผู้พี่ได้ฟังดังนั้นจึงสอนน้องว่า “น้องถูกไล่ออกจากภพของตนก็เพราะขี้โกรธ มาอยู่ต่างถิ่นอย่างนี้แล้ว ควรอดทนระงับความโกรธไว้ คนไปอยู่ต่างถิ่นดินแดนของคนอื่น พึงสร้างฉางใหญ่ไว้เก็บกิริยาวาจาอันหยาบคายเถิด ในที่ใดคนเขาไม่รู้จักเรา เราไม่ควรถือตัวทะนงตนในที่นั้น ควรอดทนแม้ซึ่งคำขู่ตะคอกของพวกทาส จจริงอยู่คนทั้งหลายสร้างฉางใหญ่ไว้ใส่ข้าวเปลือก แต่คนไปอยู่ต่างถิ่น พึงสร้างฉางใหญ่ไว้เก็บถ้อยคำดำวาเสียดสีของผู้อื่น”

นาคสองพี่น้องทนอยู่ ณ ที่นั้นครบ ๓ ปี จึงได้รับอนุญาตจากบิดาให้กลับสู่นาคพิภพได้ นาคผู้น้องสิ้นมานะอหังการ กลายเป็นผู้อดทนสงบเสงี่ยม

เรื่องนี้เป็นคดีสำหรับผู้ไปอยู่ต่างประเทศ หรือไปอยู่ต่าง
ถิ่น คือไม่ควรพกเอาอหังการหรือความทะนงตนไปด้วย ต้องตั้งใจ
อดทนต่อคำล่วงเกิน คำหยาบช้าของคนอื่นที่เป็นเจ้าของถิ่น

ตัวอย่างอันพึงยกขึ้นให้ดูได้ในเรื่องนี้ก็คือ คนจีนในเมือง
ไทย ส่วนมากล้วนแต่เคยได้รับคำดูหมิ่นถิ่นแคลนมาจากคนไทยผู้รู้
เท่าไม่ถึงการณ์มาแล้วทั้งนั้น โดยเฉพาะคนจีนที่เริ่มสร้างตัวด้วยการ
ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ด้วยรถเข็นบ้าง ด้วยการตั้งร้านเล็กๆ บ้าง แก่
ครวพ่อกravแม่แล้วเด็กไทยยังเรียกไอ้ เรียกอี เวลาซื้อของก็พูด
กับเขาด้วยคำหยาบ แต่เขาก็ไม่ถือสาหาเรื่อง เขายอมอดทน ไม่นาน
นักคนพวกนี้ก็ร่ำรวยเป็นอาเสีย คราวนี้ คนไทยที่เคยพูดคำหยาบ
กับเขา เคยล้อเลียนเขาก็ต้องไปจ้อเขา ไปเป็นลูกจ้างเขา ต้องพินอบ
พิเทาต่อเขา เมื่อเขาหยาบกลับมาบ้าง คนไทยก็อดทนไม่ได้ว่าเขา
ต้องออกจากงาน ไปหางานใหม่ก็ไปได้คนจีนเป็นนายจ้างอีก เพราะ
การเศรษฐกิจในเมืองไทยแทบทุกด้านคนจีนได้กุมไว้หมดแล้ว ตลอด
ไปถึงนักการเมือง ผู้บริหารประเทศก็ต้องหากินกับคนจีน จึงร่ำรวย
ขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว ประเทศใดนักการเมืองรวยเพราะเล่นการเมือง
ประเทศนั้นก็มีคอร์ปชั่นมาก ประเทศใดมีคอร์ปชั่นมาก ประเทศนั้น
ประชาชนต้องอยู่อย่างลำบากยากจน มีคนรายน้อยประเทศชาติ
ไม่เจริญ ด้อยพัฒนา คอร์ปชั่นเหมือนมะเร็งของประเทศ เมื่อยังแก้
ปัญหาเรื่องคอร์ปชั่นไม่ได้ การพัฒนาประเทศก็เป็นไปได้โดยยาก

การเลือกคนเข้าสู่สังคม

การนำคนเข้าสู่สังคม
หรือการเข้าสู่สังคมอื่นของผู้ต่างงาน
เป็นเรื่องสำคัญ
มีความหมายกับการครองเรือน
และอนาคตมาก

ในรัชสมัยยามแห่งราตรี ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปในวัดเขตวัน
พากันตริกในกามวิตก (คิดเรื่องกามารมณ์) ตามปรกติพระศาสดา
ทรงตรวจดูอุปนิสัยและงานทางจิตของภิกษุอยู่เสมอ คิณั้นทรง
ทราบว่ภิกษุสาวกของพระองค์กำลังตริกในกามวิตก ทรงรู้สึกว่
เสมือนโจรที่เกิดขึ้นในพระราชนิเวศแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ จึงทรง
เปิดพระคันธกุฎีตรัสเรียกพระอานนท์เข้าเฝ้า ตรัสสั่งให้พระอานนท์
นัดหมายให้ภิกษุทั้งหลายมาประชุมกันในหอประชุมใหญ่ ทรงเตือน
ภิกษุทั้งหลายว่ไม่ควรตริกในกามวิตก อย่างนี้กว่คนอื่นจะไม่วู้เพราะ
ความลับไม่มีในโลก แม้บ้นทิตในปางก่อนก็ไมยอมทำบาปอกุศลใน
ที่ลับ ทรงนำเรื่องมาเล่าดังนี้

ในอดีตกาล อาจารย์ทศปาโมกข์ต้องการมอบลูกสาวของ
ตนให้แก่ศิษย์คนใดคนหนึ่ง แต่ศิษย์นั้นต้องเป็นผู้มีศีล เมื่อหาอูบาย
อย่างหนึ่งได้แล้ว จึงให้ศิษย์ทั้งปวงมาประชุมกันแล้วบอกว่า จะ
จัดการแต่งงานบุตรให้แก่คนใดคนหนึ่ง แต่อยากได้ผ้าและเครื่องอสังการ
เพื่อบุตรีก่อน ขอให้มานพแต่ละคนไปขโมยผ้าและเครื่องอสังการ
ของพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องมา

มานพเหล่านั้นรับคำแล้วพากันไปขโมยผ้าและเครื่องอสังการ
ของพ่อแม่ญาติพี่น้องมา แต่มานพคนหนึ่งกลับมามือเปล่าไม่ว่อะไร
มาเลย เมื่ออาจารย์ถาม จึงเรียนให้อาจารย์ทราบว่

นตฺถิ โลเก รโห นาม ปาปกมฺมํ ปกฺกพฺพโต ปสฺสหนฺติ
วนภูตานิ ตํ พาลโ มลฺลเต รโห อหํ รโห น ปสฺสามิ สฺสญฺญํ
วาปี น วิชฺชติ ยตฺถ สฺสญฺญํ น ปสฺสามิ อสฺสญฺญํ โหติ ตํ มยา

[ที่ลับสำหรับผู้ทำบาปกรรมไม่มีในโลกนี้ คนพาลเข้าใจว่า
ป่าเป็นที่ลับ แต่ในป่าก็ยังมีคนเห็น ข้าพเจ้าไม่เห็นที่ลับ หรือว่าที่
ว่างเลย ที่ได้ว่างจากคนอื่น ที่นั้นยังไม่ว่างจากตัวของข้าพเจ้าเอง
ความลับจึงไม่มีในโลก]

อาจารย์ทศปาโมกข์ได้ฟังดังนั้นเลื่อมใส ชอบใจในคำของ
พระโพธิสัตว์ จึงกล่าวว่า

“มานพเอ๋ย! ทรัพย์สมบัติในเรือนของเรา จะไม่มีให้บุตรก็
หาไม่ได้ แต่เราทำอย่างนั้น เพื่อทดลองศีลของพวกเจ้า ธิดาของเรา
เหมาะสมแก่ผู้มีศีลมีสัตย์เช่นเธอ ส่วนมานพอื่นๆ จงเอาของที่ขโมย
เขามาไปคืนให้เจ้าของเสีย”

มานพผู้เป็นบัณฑิตได้สตรีสาวธิดาของอาจารย์เพราะเป็น
ผู้มีศีลมีสัตย์

ผู้ที่เป็นพ่อตา แม่ยายในสมัยนี้ น่าจะทดสอบหนุ่มที่มาติดพันลูกสาวหลานสาวของตนบ้างโดยวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อได้คนดีมีศีลสัตย์มาเป็นบุตรเขย หรือลูกสะใภ้ ดังเช่นเศรษฐีทดสอบหญิงที่จะมาเป็นลูกสะใภ้ในอนาคตของตน โดยตั้งปัญหาว่า

“มีปลาอยู่ตัวหนึ่ง ทำอย่างไรจึงจะให้กินได้ตลอดปี?”

บางคนตอบว่าให้ทำเป็นปลาเค็มไว้เป็นต้น มีสตรีคนหนึ่งเป็นผู้ฉลาดตอบว่า เมื่อแกงปลาตัวนั้นแล้วควรแบ่งให้เพื่อนบ้านบ้างตามสมควร เมื่อเราให้เขา เมื่อเขามีอะไรก็นึกถึงเรา เอามาให้เราบ้าง ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เป็นทางสมานไมตรีต่อกัน เพราะปลาตัวเดียวเป็นเครื่องเชื่อมโยงนั้นทำให้มีสายสัมพันธ์กันไปไม่สิ้นสุด อาจปี ๒ ปี ๓ ปี หรือตลอดชีวิตก็ได้

เศรษฐีพอใจในคำตอบของเธอ จึงสู้ขอมาเป็นลูกสะใภ้ของตน ส่วนสตรีอื่นๆ สอบตกหมด

ขอกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่า การนำคนเข้าสู่สกุลและการเข้าไปสู่สกุล เนื่องด้วยการแต่งงานนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เขยหรือสะใภ้ที่เข้ามาใหม่ทำให้พี่น้องพ่อแม่แตกกันมามากต่อมากแล้ว บางรายเขยหรือสะใภ้ไม่ดี บางรายเขยสะใภ้ดี แต่พ่อแม่พี่น้อง

ของสกุลนั้นไม่ดี ก็คงเข้ากันไม่ได้อยู่นั่นเอง ต้องทนอยู่กับไปอย่าง
ผะอืดผะอม เหมือนลงไปในทะเลคว่ำเอาคองูเข้า จะกอดไว้ต่อไป
ก็สะอิดสะเอียน จะปล่อยก็กลัวมันกัด บางรายที่มีความอดทน
น้อย ไม่สามารถอมปากอมคำไว้ได้ ต้องทะเลาะลูกกลมใหญ่โต
ออกไปถึงกับตัดญาติขาดมิตร และเลิกร้างกันไปก็มี เตือดร้อนที่
คนกลางจะถือข้างญาติก็เสียสามีหรือภรรยา จะถือข้างสามีหรือ
ภรรยา ก็ต้องเสียญาติ แต่ในที่สุดก็ต้องเลือกเอาข้างใดข้างหนึ่ง

ผู้ชายที่จะแต่งงานเชื่อว่าได้หญิงคู่ครองดีแล้วจะมีความสุข
ก็หาไม่ ถ้าญาติๆ ของภรรยาไม่ดี และมีความจำเป็นต้องไปอยู่ร่วม
กันหรือใกล้กันไม่ได้ ก็ต้องมีเรื่องเตือดร้อนอยู่เอง ยิ่งผู้หญิงเข้าสู่
สกุลผู้ชาย ถ้าเข้ากันไม่ได้กับญาติๆ ของฝ่ายชายเพราะเหตุใดเหตุ
หนึ่งก็ยิ่งเตือดร้อนหนัก

คนโบราณท่านรู้เรื่องนี้ ท่านรอบคอบ ท่านจึงพยายาม
สอบสวนทวนต้นชนปลายเรื่องตระกูลของฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง
ก่อนที่จะให้ลูกแต่งงาน

อนึ่ง มนุษย์เรา (ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม) มีเรื่อง
ประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง คือมีทั้งธาตุที่เข้ากันไม่ได้และเข้ากันได้
ถ้าธาตุเข้ากันได้ก็นิยมชมชอบกันได้อย่างรวดเร็วตั้งแต่อายุห้า

ของกันและกัน ทำอะไรพูดอะไรก็ถูกอกถูกใจ แต่คนที่ธาตุเข้ากันไม่ได้ มันให้รู้สึกขวางหูขวางตาไปหมด ทำอะไรก็ไม่ถูกใจ พูดอะไรก็ไม่ถูกหู ทำความดีให้ก็ไร้ค่าเลย ถ้าอย่างนี้ ชี้นอยู่ร่วมกันต่อไปก็จริง แต่จะสร้างเวรให้แก่กัน แม้ไม่ทางกาย ทางวาจา ก็ทางใจ

เดินทางผิด พอรู้ตัวก็กลับเดินให้ถูกได้ ปลุกเร้าผัดผิด ดัดแปลงแก้ไขได้ แต่การเข้าสู่สกุลผิดทำให้ต้องเสียอนาคตไปทั้งชีวิตทีเดียว

การแต่งงานมีทั้งคุณและโทษ บางคนแต่งงานสร้างอนาคต บางคนแต่งงานทำลายอนาคต แต่การแต่งงานจะเป็นอย่างไรก็ตาม คนที่ยังไม่เคยแต่งงานก็อยากแต่งงานแทบทุกคน คนที่แต่งงานแล้วอยากเลิก แต่เลิกได้จริงหรือ? พอเลิกไปสักพักหนึ่งก็อยากแต่งงานอีก นึกว่าคราวนี้จะเลือกให้ดีที่สุด แต่ส่วนมากมักจะไม่ได้อย่างที่นึก เรื่องคนในอยากออกคนนอกอยากเข้ามีอยู่เสมอไม่หมดสิ้นไปได้

ย้อนกล่าวถึงเรื่องอาจารย์ทศปาโมกษ์ทดสอบหลูกเขย
เลือกที่มีศีลธรรมมาเป็นลูกเขยแล้ว ทำให้คิดต่อไปว่ารัฐบาลจะรับ
คนเข้าทำงานราชการ น่าจะคิดวิธีทดสอบความซื่อสัตย์กันบ้างไม่
เพียงแต่สอบข้อเขียน สอบสัมภาษณ์ในทางวิชาการอย่างเดียว ถ้า
เราได้คนที่ซื่อสัตย์เข้าไปทำงานมากๆ ประเทศชาติคงจะเจริญไปได้
มากกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ (ถ้าเข้าไปสุจริต จะไปหัดโกงเอาภายหลัง
เมื่อเห็นตัวอย่างรุ่นพี่ๆ เขาโกงกันก็สนใจ)

๒ ความผิดชนมลฐานของสังคม

ในสังคมที่ยิ่งใหญ่เดือดร้อน ประชาชนว่าหาไรที่พึ่ง
โครงสร้างแห่งสังคมสิ้นคตอนด้วยแรงธรรม
น่าจะมีอะไรสักอย่างหนึ่ง
เป็นความผิดขั้นมูลฐานของสังคมนั้น

เพราะมัวเมาจึงเกิดความประมาท เพราะประมาทจึงเสื่อม
สิ้น เพราะเสื่อมสิ้นจึงเกิดโทษ ท่านผู้มีหน้าที่ครองแคว้นจึงไม่ควร
มัวเมา

“เคยมีกษัตริย์เป็นอันมาก เมื่อประมาทแล้วก็เสื่อมประโยชน์
ของแคว้นแคว้น ชาวบ้านประมาทเสื่อมประโยชน์ของบ้าน บรรพชิต
ประมาทเสื่อมจากประโยชน์ของอนาคตวิสัย

เมื่อกษัตริย์ประมาท โภคสมบัติทั้งมวลในแคว้นแคว้น ย่อม
พินาศไป นั่นเป็นความทุกข์ของพระราชา

เมื่อพระราชาประมาทเกินไป โจรย่อมกำจัดรุกรานชนบท
ของพระราชานั้น เงินทองทรัพย์สินสมบัติของพระราชานั้น ย่อมเสื่อม
สิ้นไป พระราชาผู้สิ้นโภคแล้ว ญาติมิตรสหายย่อมไม่นับถือความคิด
ของพระรชาชนั้น

พลข้าง พลม้า พลรถ พลราบ ย่อมไม่นับถือในความคิด
ของพระรชาชนั้น”

“มิ่งขวัญ ของพระราชาเช่นนั้นย่อมปลาสนาการไป ส่วน
พระราชาผู้มีลักษณะตรงกันข้ามย่อมเจริญรุ่งเรือง”

ผู้หวังดีได้ให้อวาทพระราชาดังพรรณนามานี้

พระราชาทรงเชื่อต้องการปฏิบัติตาม วันหนึ่ง พร้อมด้วยราชบุโรहित เสด็จไปตรวจเยี่ยมชนบท ด้วยการปลอมพระองค์ออกจากพระนครแต่เข้าตรู่ เสด็จดำเนินไปได้ลี้้นระยะทางประมาณ ๑ โยชน์ ณ สถานที่นั้น ชายแก่คนหนึ่งนำกิ่งหนามมาจากดงล้อมปิดประตูบ้านไว้ พายบุตรภรรยาเข้าป่าไป เมื่อตกเย็นรู้ว่าพวกราชบุรุษกลับแล้วก็กลับมาเรือน* ถูกหนามยอกเท้าที่ประตูบ้านนั่นเอง จึงลงนั่งบ่งหนามพลางดำพระราชาก็ไปพลางว่า

“ขอพระเจ้าปัญญาลราช จงถูกลูกศรเสียบในสงครามเสวยทุกขเวทนา เหมือนเราที่ถูกหนามยอกเจ็บปวดอยู่บัดนี้”

พระราชากับราชบุโรहितยืนอยู่ใกล้ๆ ในเครื่องแต่งกายที่ชายนั้นไม่รู้จัก ได้ฟังคำดำของชายแก่ นั้น จึงกล่าวขึ้นว่า

“แกเป็นคนแก่ จักขุมืดมัว มองอะไรไม่ถนัด หนามจึงยอกเอา พระราชามีความผิดอะไรด้วยในเรื่องนี้ เป็นความผิดของท่านเองที่ชุ่มซำม พระราชามีหน้าที่ตรวจตราหนาม แล้วบอกให้แกทราบด้วยหรือ?”

ชายชราเงยหน้าขึ้นมองคนพูด แล้วกล่าวว่า

* “ครั้งนั้นในปัญจาลนคร พระราชาไม่ดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม พวกอำมาตย์ราชบุรุษของพระองค์ก็ประพฤตินั้นทุจริตผิดธรรม เบียดเบียนบีบบั่นชาวบ้าน จนชาวบ้านหนีเข้าป่าในเวลากลางวัน กลางคืนก็มีโจรปล้นบ้านนั้น บ้านนี้ ไม่เว้นแต่ละคืน

“ท่านเอ๋ย! เรื่องนี้เป็นความผิดของพระราชอาอย่างแน่นอน พระราชาผิดมาก ชาวชนบทมิได้รับความคุ้มครองอะไรเลย ยังจะถูกพวกราชบุรุษกดขี่ข่มเหงนานาประการ เก็บภาษีไม่เป็นธรรม ราษฎรต้องเสียภาษีมากมาย แต่ไม่ได้รับความคุ้มครอง ราชบุรุษรีดไถประชาชน กลางวันราษฎรต้องหนีข้าราชการ กลางคืนต้องหนีโจร ราชบุรุษไม่ปราบโจร แต่มุ่งมองแต่อาμισจากพระราชราษฎรอย่างเดียว

“เพราะภัยอย่างนี้ ประชาชนจึงต้องถึงกับเอาหนามมาปิดประตูบ้านไว้ ทั้งเรือนพาลูกเมียเข้าป่าไป ประชาชนถูกเบียดเบียน ทั้งจากโจรทั้งจากราชบุรุษ เดือดร้อนมาก นี่เป็นความผิดของผู้ปกครองที่ปกครองไม่ดี”

พระราชาทรงสดับดังนั้น จึงตรัสกับบุโรहितว่าชายชราพูดถูก กลับกันเถิด เราจะครองราชย์โดยธรรม ราชบุโรहितทูลว่า ขอให้เสด็จไปตรวจดูข้างหน้าอีกสักหน่อยเถิด พระราชาก็อนุโลมตาม ไปตรวจดูบ้านอื่นอีก ไปพบหญิงชราคนหนึ่งในระหว่างทาง นางตกต้นไม้ลงมา กำลังตำพระราชอาอยู่ว่า ในแวนแคว้นของพระราชอา หญิงสาวหาผ้าไม่ได้จนแก่ เมื่อไรหนอพระราชอาจะตายเสียที

ทราบว่ายหญิงแก่นั้นมีลูกสาว ๒ คน พิทักษ์รักษาลูกสาวของตนซึ่งกำลังเป็นสาว ไม่ยอมให้ลูกสาวไปทำงานนอกบ้าน นางเองไปป่าเก็บผักหักพิน บำรุงเลี้ยงลูกสาวทั้งสอง วันนั้นแก่เก็บยอดไม้จากต้นไม้ต้นหนึ่ง บังเอิญพลัดตกลงมา แก่จึงตำพระราชอาดังกล่าวแล้ว

ราชบุโรहितได้ฟังดังนั้น จึงคัดค้านออกไปว่า

“หญิงชั่ว พุดไม่ดีเลย ไม่มีเหตุผล ตนตกตันไม้เพราะไม่
ระวังเอง เหตุไฉนจึงด่าพระราชา อนึ่ง มีพระราชาที่ไหนบ้างหาผู้
ให้หญิงชาวบ้าน”

หญิงชราจึงได้ตอบว่า

“ข้ามิได้พุดชั่วเลย ข้ารู้เหตุผล ชาวชนบทมิได้รับการคุ้มครอง
ราษฎรถูกกดขี่ด้วยภาษีอากรอันไม่เป็นธรรม

“ท่านเอ๋ย ท่านอาจไม่รู้ตอกว่า พวกเราอยู่กันอย่างไร กลาง
คืนพวกโจรปล้น กลางวันพวกราชบุรุษฉ้อฉล ในแคว้นแคว้นของ
พระราชาโกง มีคนอธรรมมากมาย การครองชีพลำบาก เมื่อการ
ครองชีพลำบาก การเลี้ยงดูลูกเมียก็ลำบาก หญิงสาวจักมีผู้ใด
อย่างไร”

พระราชาและบุโรहितยอมรับว่าหญิงนั้นพุดถูก เสด็จต่อไป
อีก ทรงสดับเสียงชวนาคนหนึ่งกำลังด่าพระราชาอยู่ว่า

“ขอให้พระเจ้าปัญจาละถูกหอกแทงนอนกิ้งในสงคราม
เหมือนโคสาลียะของเราถูกฉลากแทงนอนอยู่ดูเจ้าพราจะนั้น”

ทราบว่าเป็นเวลาที่ชาวนาคนั้นกำลังไถนา โคของเขาถูกผาล
ไถบาดเอาที่เท้า เขาจึงดำพระราชาดังกล่าวแล้ว

พราหมณ์ปุโรหิตได้ฟังดังนั้นจึงค้ำว่า

“วัวของแกถูกผาลไถ เรื่องอะไรจึงไปกล่าวโทษพระราชา
เล่า แกพูดไม่มีเหตุผล แกมันคนชาติชั่ว แกทำร้ายโคของแกเอง
เพราะความประมาทเลินเล่อ”

ชาวนาจึงกล่าวตอบทำนองเดียวกับที่ชายชราและหญิงชรา
กล่าวตอบมาแล้ว พิเศษออกไปเฉพาะกรณีว่า

“เราพูดมีเหตุผลแน่นอน ผาลไถบาดเท้าโคของเราคราวนี้
เพราะพระราชาครองราชย์ไม่เป็นธรรม พราหมณ์เอ๋ย! เราคิดว่า
หญิงแม่ครัวนำข้าวมาส่งเรา หุงข้าวแล้วนำมาส่งเราแต่เข้าใจผิด แต่
ถูกพวกทาสของพระราชา พวกกินราชพลีโดยยอธรรม เกาะกุมตัวไว้
ต้องเลี้ยงดูพวกมัน แล้วจึงหุงข้าวเพื่อเราใหม่ แม่ครัวจึงนำข้าวมา
ส่งเราในเวลาสาย วันนี้ เขานำมาสายนักเราถูกความหิวบีบคั้น
แลดูทางมาของคนที่นำข้าวเอาปากแกแวงโคไม่เป็นที่ โคสาละยมันจึง
ยกเท้าขึ้นตีผาลจึงถูกผาลบาดเอา เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า
พระราชาที่นั่นแหละประหารเท้าโคของเรา”

พระราชากับราชบุโรหิตเดินทางต่อไป พักอยู่ที่บ้านแห่งหนึ่ง ตอนเช้าตรู่แม่โคนมตัวหนึ่ง เอาเท้าติดคนรีดนมให้ล้มลง นมสดหกกระจาย คนรีดนมโคจึงตำพระราชาวา

“ขอพระราชางงถูกประหารด้วยดาบ เดือดร้อนเหมือนเรา ถูกโคนมติดจนนมสดของเราหกไปจะนั้น”

ราชบุโรหิตได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวว่า “ในเรื่องนี้พระราชามีความผิดอย่างไรเล่า?”

คนรีดนมโคได้ตอบว่า

“พระราชามีได้คุ้มครองราษฎรชาวชนบท ราษฎรถูกบีบคั้นในเรื่องราชพลีอันไม่เป็นธรรม แม่โคที่ดูร้ายปราดเปรี้ยว พวกเราไม่เคยรีดนมมัน วันนี้พวกราชบุรุษต้องการนมสด รีดนาทาเร้น เราจึงจำต้องรีดนมแม่โคที่ดูร้าย มันจึงถีบเอา”

พระราช และราชบุโรหิตยอมรับว่าคนรีดนมโคนั้นพูดถูก จึงรีบออกจากบ้านนั้น มุ่งหน้ากลับพระราชวัง มาถึงบ้านแห่งหนึ่ง พวกนายอากร (พวกเก็บภาษีอากร) ฆ่าลูกโคอ่อนตัวหนึ่งต้องการเอาหนังทำฝักดาบ แม่ของลูกโค เศร้าโศกถึงลูก ไม่ยอมกินหญ้า ไม่ยอมดื่มน้ำ เที่ยวรำร้องหาลูกอยู่ เด็กๆ ชาวบ้านเห็นดังนั้น จึงพากันตำพระราชาวา

“ขอพระเจ้าปญฺญาละจงพลัดพรากจากบุตรวิงคร่าครวญ
เหมือนแม่โคพรากจากบุตรร่าร้องอยู่ละนั้น”

ราชบุโรหิตถามว่า “ในเรื่องนี้ พระราชามีความผิดอย่างไรเล่า?”

พวกเขาได้ตอบว่า

“ความผิดต้องตกเป็นของพระราชาย่างแน่นอน ในแคว้น
แคว้นของราชาโกงมีคนอธรรมมาก กลางคืนพวกโจรปล้น กลาง
วันพวกราชบุรุษบีบคั้น ลูกโคยังตีมนมอยู่แท้ๆ ถูกฆ่า เพราะเขา
ต้องการเอาหนังไปทำฝักดาบ คนที่มาฆ่าโคนั้นเป็นคนของพระราช
เพราะฉะนั้นความผิดต้องเป็นของพระราช”

พระราชาทรงสดับเรื่องทั้งปวงแล้ว ทรงดำริว่าคนทั้งปวง
พากันดำเราว่า ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ไม่ประพฤติธรรม เราควรต้องตั้ง
อยู่ในธรรม ประพฤติธรรม ดังนี้แล้ว เสด็จกลับไปสู่พระนคร ทรงดำริ
อยู่ในทศพิธราชธรรม สร้างบุญกุศลมีประการต่างๆ อำมาตย์ราช
บุโรหิตก็ชวนกันประพฤติธรรม ผู้ปกครองมีธรรม ชาวเมืองชาว
ชนบทได้รับการคุ้มครองโดยธรรม สันติสุขก็แผ่ไปทั่วพระราชอาณาเขต
สาเหตุขึ้นมูลฐานของความสุขหรือความทุกข์ของประชาชน จึงอยู่
ที่การประพฤติธรรม หรือไม่ประพฤติธรรม ดังพรรณนามาจะนี่

มารดาบิดาเป็นพรหม
เป็นปู่พพเทพ (เทพคนแรก)
เป็นปู่พพอาจารย์ (อาจารย์คนแรก) ของลูก
เป็นอาหุไนยยบุคคลของลูก
เป็นผู้อนุเคราะห์ลูก

...พุทธพจน์

www.kanlayanatam.com